

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav podnikové ekonomiky a managementu

Efektivní daňové sazby u daně z příjmů fyzických osob
Diplomová práce

2022

Natálie Topičová

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Natálie Topičová**
Osobní číslo: **E20757**
Studijní program: **N0413A050009 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Ekonomika a management podniku**
Téma práce: **Efektivní daňové sazby u daně z příjmů fyzických osob**
Zadávací katedra: **Ústav podnikové ekonomiky a managementu**

Zásady pro vypracování

Cílem práce bude porovnání efektivní daňové sazby mezi různými druhy činností u daně z příjmů fyzických osob a provést analýzu dopadu jednotlivých konstrukčních prvků na efektivní daňovou sazbu.

Osnova:

- Pojem efektivní sazba a metody výpočtu.
- Základní konstrukční prvky daně z příjmů fyzických osob.
- Aplikace problematiky na modelových příkladech.
- Formulace závěrů a doporučení.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 50 stran**
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BERÁNEK, Petr. Průvodce zákonem o daních z příjmů pro OSVČ a další poplatníky s dílčím základem v § 7. ANAG, 2021. ISBN 978-80-7554-318-9.
BORDEN, Bradley T. Income-Based Effective Tax Rates and Choice-of-Entity Considerations under the 2017 Tax Act. National Tax Journal, 2018, 71.4: 613-634.
KUBÁTOVÁ, Květa. Daňová teorie a politika. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7598-165-3.
RADOSLAV, Bajus; LENKA, Hudáková-Stašová; MARIÁN, Gál. Taxation of Income of Natural Persons in Selected EU Countries. Mediterranean Journal of Social Sciences, 2015, 6.3 S1: 77-77.
RINDOVÁ, Iva a Jana ROHLÍKOVÁ. Roční zúčtování daně z příjmů ze závislé činnosti za rok 2020.
VANČUROVÁ, Alena. Zdanění osobních příjmů (2. vydání). Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-926-8.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. František Sejkora, Ph.D.**
Ústav podnikové ekonomiky a managementu

Datum zadání diplomové práce: **1. září 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2022**

L.S.

prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D.
děkan

Ing. Michaela Kotková Stříteská, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 1. září 2021

PROHLÁŠENÍ

Práci s názvem Efektivní daňové sazby u daně z příjmů fyzických osob jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 27. 4. 2022

Natálie Topičová v.r.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych na tomto místě poděkovala svému vedoucímu diplomové práce panu Ing. Františku Sejkorovi, Ph.D. za odborné cenné rady, vstřícnost a ochotu při konzultacích a zpracování této práce.

ANOTACE

Předložená diplomová práce porovnává efektivní daňové sazby u daně z příjmů fyzických osob v rámci závislé a samostatné činnosti. V teoretické části jsou definovány pojmy daň z příjmu fyzických osob a efektivní sazba daně. Praktická část je zaměřena na výpočet daně z příjmů fyzických osob a efektivních daňových sazeb ze závislé a samostatné činnosti a následném porovnáním těchto sazeb.

KLÍČOVÁ SLOVA

Daň, fyzická osoba, závislá činnost, samostatná činnost, efektivní sazba daně

TITLE

Effective tax rates for personal income tax

ANNOTATION

The submitted diploma thesis compares effective tax rates for personal income tax in dependent and independent activities. The theoretical part defines the concepts of personal income tax and effective tax rate. The practical part is focused on the calculation of personal income tax and effective tax rates from dependent and independent activities and the subsequent comparison of these rates.

KEYWORDS

Tax, natural person, dependent activity, independent activity, effective tax rate

OBSAH

SEZNAM OBRÁZKŮ	9
SEZNAM TABULEK	9
Úvod	10
1 Daňová teorie	12
1.1 Definice daně.....	12
1.2 Funkce daní.....	12
1.3 Rozdělení daní	13
1.4 Základní konstrukční prvky daně	14
1.5 Zdravotní a sociální pojištění	17
2 Efektivní daňová sazba	19
2.1 Makroekonomický přístup.....	20
2.1.1 AETR - Průměrná efektivní sazba daně z příjmu.....	20
2.1.2 ITRL – Implicitní sazba daně z příjmu.....	21
2.2 Mikroekonomický přístup	22
2.2.1 ATRL - Průměrná sazba daně z pracovních příjmů	22
2.2.2 TWL – Daňový klín.....	23
2.3 Efektivní daňová sazba v ČR.....	23
3 Spravedlnost důchodové daně	26
3.1 Správná daňová distribuce.....	26
3.2 Spravedlnost zdanění.....	26
3.2.1 Princip prospěchu	26
3.2.2 Princip platební schopnosti.....	27
4 Daň z příjmu fyzických osob v ČR	28
4.1 Specifikace jednotlivých příjmů.....	28
4.1.1 Příjmy ze závislé činnosti	28
4.1.2 Příjmy ze samostatné činnosti	29
4.2 Základ daně.....	31
4.3 Nezdánitelná část základu daně.....	31
4.4 Sazby daně.....	32
4.5 Slevy na dani	32
4.6 Sazby pojistného.....	33
5 Metodika výpočtu na modelových příkladech	35
5.1 Typy modelových poplatníků ze závislé činnosti.....	35
5.2 Typy modelových poplatníků ze samostatné činnosti.....	36
5.3 Metodika výpočtu daně z příjmů fyzických osob.....	38
6 Efektivní sazba daně z příjmu fyzických osob	52

6.1	Efektivní daňová sazba u závislé činnosti	52
6.2	Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u závislé činnosti	54
6.3	Efektivní sazba daně u samostatné činnosti	57
6.4	Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u samostatné činnosti.....	59
6.5	Srovnání efektivní sazby daně u závislé a samostatné činnosti.....	62
6.6	Srovnání průměrné sazby daně z pracovních příjmů u závislé a samostatné činnosti	63
	Závěr	64
	Přehled použité literatury	66

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Přímé daně.....	13
Obrázek 2 Nepřímé daně	14
Obrázek 3 Systém sociálního pojištění.....	18
Obrázek 4 Průměrná efektivní daňová sazba v zemích EU.....	25
Obrázek 5 Efektivní daňová sazba u závislé činnosti v %	54
Obrázek 6 Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u závislé činnosti v %	56
Obrázek 7 Efektivní daňová sazba u samostatné činnosti v %.....	59
Obrázek 8 Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u samostatné činnosti v %.....	61

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Průměrná efektivní daňová sazba (AETR) v zemích EU v %.....	24
Tabulka 2 Sazby pojistného.....	34
Tabulka 3 Schéma výpočtu daňové povinnosti fyzických osob.....	38
Tabulka 4 Výpočet daňové povinnosti u zaměstnance č. 1	41
Tabulka 5 Výpočet daňové povinnosti u zaměstnance č. 2	42
Tabulka 6 Výpočet daňové povinnosti u zaměstnance č. 3	43
Tabulka 7 Výpočet daňové povinnosti u zaměstnance č. 4.....	44
Tabulka 8 Výpočet daňové povinnosti u zaměstnance č. 5	45
Tabulka 9 Výpočet daňové povinnosti u OSVČ č. 1	46
Tabulka 10 Výpočet daňové povinnosti u OSVČ č. 2.....	47
Tabulka 11 Výpočet daňové povinnosti u OSVČ č. 3.....	48
Tabulka 12 Výpočet daňové povinnosti u OSVČ č. 4.....	49
Tabulka 13 Výpočet daňové povinnosti u OSVČ č. 5.....	50
Tabulka 14 Efektivní daňová sazba u závislé činnosti v %.....	53
Tabulka 15 Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u závislé činnosti v %.....	56
Tabulka 16 Efektivní daňová sazba u samostatné činnosti v %	58
Tabulka 17 Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u samostatné činnosti v %	61
Tabulka 18 Srovnání efektivní sazby daně v %	62
Tabulka 19 Srovnání průměrné sazby daně z pracovních příjmů v %	63

Úvod

Daně svým způsobem zasahují do života každého člověka. Jsou součástí veřejného rozpočtu a hrají velkou roli v hospodaření státu. Stát je využívá na různé potřeby a na potřebná místa. Například s nimi může financovat sociální podporu nebo různé nenadálé události.

Daň z příjmu fyzických osob se týká každé osoby, která je zaměstnaná a vykonává určitou práci. Je důležité, aby systém daní byl správně nastaven a samotný výběr daní byl spravedlivý. Každá osoba platí jinou částku daně, což je způsobeno konstrukčními prvky, jejíž výše a možnost uplatnění je pro každého poplatníka jiná. Například jednotlivý poplatník může mít odlišné slevy na dani, kterými si daň sníží. A s tím souvisí, že příjmy poplatníka podléhají rozdílným efektivním sazbám daně, které berou v úvahu individuální konstrukční daňové prvky. Efektivní daňová sazba vyjadřuje procentuální výši příjmů poplatníka, která se odvádí státu ve formě daní.

Cílem diplomové práce je srovnání efektivní daňové sazby, a to v rámci závislé a samostatné činnosti u fyzických osob.

První část diplomové práce se věnuje daňové teorii, která se pojí s efektivní daňovou sazbou. V této kapitole si vymezíme definici daně, funkce daní a rozdělení na daně přímé a nepřímé. Následně se zaměříme na konstrukční prvky daně, které ovlivňují samotnou efektivní sazbu daně.

Další část se zabývá teorií efektivní daňové sazby, kterou můžeme rozdělit na makroekonomický a mikroekonomický pohled. Makroekonomický přístup využívá data ze statistik individuálních států nebo od národních organizací a používá je ke srovnání států mezi sebou. Naopak mikroekonomický přístup se zabývá individuálními poplatníky nebo skupině poplatníků a k výpočtu je potřeba znát skutečná data či si vytvořit fiktivní poplatníky. Tento přístup zahrnu do své práce pro výpočet efektivní sazby daně jednotlivých modelových poplatníků.

V návaznosti na předchozí kapitolu se další část zaměřuje na spravedlnost důchodové daně. Základem je rovnost všech osob, a proto by daňový systém měl být spravedlivý ve zdaňování poplatníků. Spravedlnost zahrnuje správnou daňovou distribuci a spravedlnost zdanění, která má dva pohledy, a to princip prospěchu a princip platební schopnosti.

Následující kapitola pojednává o dani z příjmu fyzických osob, ve které si vymezíme příjmy ze závislé a samostatné činnosti, které jsou uvedeny v zákoně č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. Součástí této kapitoly je mimo jiné i vymezení základu daně, sazby daně, slevy na dani, nezdanitelných částí daně a sazby pojistného pro závislou a samostatnou činnost.

Praktická část diplomové práce se zabývá výpočtem daně z příjmu fyzické osoby a efektivních daňových sazeb na modelových poplatnících. Pro výpočet jsou dány typy modelových poplatníků, kteří jsou rozděleni dle závislé a samostatné činnosti. V rámci závislé činnosti je dáno 5 typů zaměstnanců, kteří se vzájemně odlišují a stejných 5 typů modelových poplatníků pro samostatnou činnost, kteří se označují jako osoby samostatně výdělečně činné a opět se od sebe odlišují. Výslednou daňovou povinnost u modelových poplatníků využijeme pro získání efektivních daňových sazeb a použijeme dva způsoby výpočtu. První způsob výpočtu nebude zohledňovat sociální a zdravotní pojištění poplatníků a v druhém způsobu sociální a zdravotní pojištění do výpočtu zahrneme. Prostřednictvím takto získaných efektivních daňových sazeb porovnáme sazby samostatně u závislé a samostatné činnosti. V konečném srovnání porovnáme efektivní daňové sazby mezi závislou a samostatnou činností vzájemně.

1 Daňová teorie

Efektivní daně úzce souvisí s teorií daní, a proto se začátek práce bude zabývat definicí daní, jejími funkcemi, teoretickým tříděním a základními konstrukčními prvky, kterými je dán samotný výběr daní.

1.1 Definice daně

Jednotná definice pro daň neexistuje. Vymezení daně je možné najít v zákoně č. 280/2009 Sb., daňový řád, který upravuje postupy správců daně. Daní rozumíme pohyb finančních prostředků od soukromého sektoru k veřejnému.

Daň je možné definovat jako povinná, nenávratná a zákonem určená platba do veřejného rozpočtu. Zákonná platba je neúčelová a neekvivalentní. V tomto případě neúčelovost znamená, že konkrétní daň nemá financovat konkrétní projekt, ale stává se součástí příjmů veřejného rozpočtu. Neekvivalentností rozumíme, že poplatník daně nemá nárok na protihodnotu ve výši jeho platby. „*Daň se pravidelně opakuje v časových intervalech nebo je nepravidelná a platí se za určitých okolností.*“ [6] Daňový systém by měl být spravedlivý, z čehož vyplývá, že by každý daňový subjekt měl odvádět spravedlivou částku do státního rozpočtu. Bohužel definovat, co je a co není spravedlivé, je velice obtížné. Česká republika patří mezi státy, kde je daňový systém poměrně složitý a obsahuje mnoho výjimek [14].

1.2 Funkce daní

Mezi hlavní ekonomické funkce daní veřejného sektoru patří:

- Funkce alokační – funkce, která se uplatňuje na trhu, který projevuje neefektivnost v alokaci zdrojů. Mezi příčiny tržního selhání patří např. existence veřejných statků, statků pod ochranou, externalit a nedokonalá konkurence.
- Funkce redistribuční – neboli funkce přerozdělovací. Lidé nepokládají za spravedlivé rozdělení důchodu, a proto se stát snaží o srovnání rozdílů v důchodech, aby nebyli lidé extrémně chudí nebo extrémně bohatí.
- Funkce stabilizační – pomáhá zmírnit cyklické výkyvy v ekonomice a to tak, že zajišťuje dostatečnou zaměstnanost a cenovou stabilitu. Např. v období stagnace se snaží o nastartování ekonomiky. Bohužel o této funkční roli se vede mnoho sporů. Odpůrci mají za to, že právě snaha o stabilizaci je příčinou, která vede k nestabilitě.

- Funkce fiskální – funkce, která je historicky nejstarší. Cílem této funkce je získávání finančních prostředků do veřejného rozpočtu, z něhož se poté mohou financovat státní výdaje [6].

1.3 Rozdělení daní

Rozdělení daní je velice různorodé. Daně můžeme dělit například i podle toho, jak plní alokační, redistribuční nebo stabilizační funkce [6]. Nejzákladnější rozdělení daní je na:

- **Daně přímé** – je možné přesně určit poplatníka daně (daňový subjekt), který bude daň platit. Plátce těchto daní obvykle daň odvádí z jeho příjmů nebo majetku. Proto přímé daně dále dělíme podle objektu zdanění na důchodové daně a majetkové daně [11]. Následující Obrázek 1 představuje schéma rozdělení přímých daní.

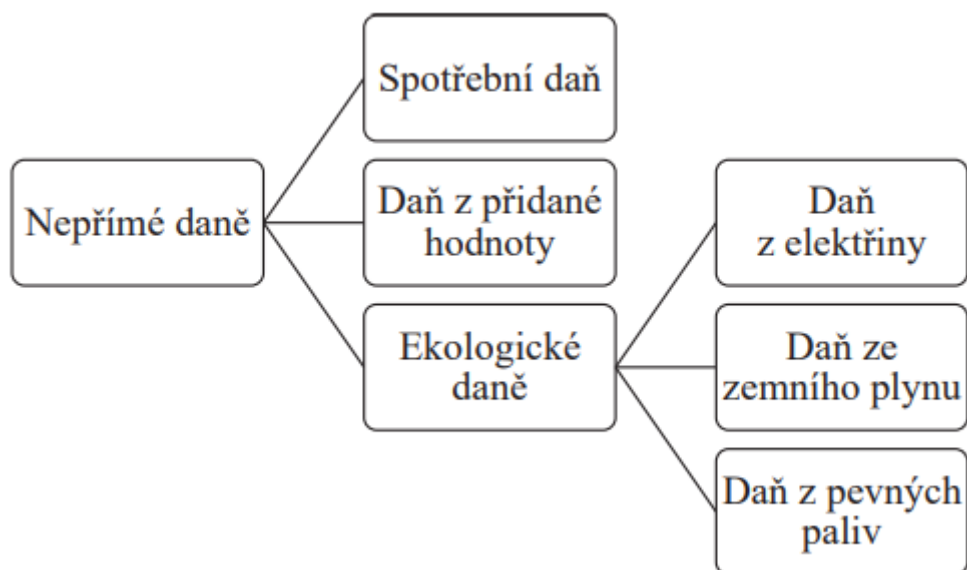
Obrázek 1 Přímé daně

Zdroj: Müllerová, Šindelář (2016)

- **Daně nepřímé** – nelze přímo určit poplatníka daně, který v konečné fázi daň zaplatí. Jde tedy o daň, která je zahrnuta jako přírážka v ceně zboží a služeb, které nakupují zákazníci nebo spotřebitelé. Daň státu poté odvede příjemce této přírážky. Nepřímé daně můžeme rozdělit na daně spotřební (selektivní), daň z přidané hodnoty (univerzální) a daně ekologické [11]. „Nepřímými daněmi se tradičně nazývají daně, jejichž objektem je spotřeba.“ [17] Celkové rozdělení nepřímých daní zobrazuje následující Obrázek 2.

Obrázek 2 Nepřímé daně

Zdroj: Müllerová, Šindelář (2016)

1.4 Základní konstrukční prvky daně

Jak již víme, stát pomocí daní vybírá potřebné prostředky do státního rozpočtu. Je důležité, jakým způsobem tyto prostředky vybere, jelikož mohou ovlivnit chování a životní úroveň obyvatel (ekonomických subjektů). Určení a výběr daní je dán základními konstrukčními prvky daně.

Mezi základní konstrukční prvky, které rozhodují, do jaké míry ovlivní jednotlivé subjekty, řadíme:

- daňový subjekt,
- předmět daně,
- osvobození od daně,
- základ daně a období, za které se stanoví, tj. zdaňovací období,
- odpočty od základu daně,
- sazba daně,
- slevy na dani [21].

Daňový subjekt

Podle zákona je daňový subjekt osoba, která je povinna strpět, odvádět a platit daň. Daňové subjekty můžeme rozdělit do dvou skupin, a to na poplatníky a plátce daně. Za poplatníka označujeme osobu, která nese daňové břemeno a zpravidla je i povinna sama daň zaplatit. Jeho příjem či majetek je dani podroben a výběrem daní se jeho disponibilní zdroje krátí. Určit poplatníka daní je v administrativě velice náročné, a proto druhou skupinu daňového subjektu označujeme jako plátci daně. „*Plátce daně je daňový subjekt, který je ze zákona povinen odvést do veřejného rozpočtu daň vybranou od jiných subjektů nebo sraženou jiným poplatníkům pod svou majetkovou odpovědností.*“ [18] Plátce daně daň odvádí do veřejného rozpočtu, s čím stát počítá. Plátce daně má i možnost tuto daň přenést na jiný subjekt, což znamená, že jeho disponibilní zdroje se nesníží. U daní ze spotřeby se plátce daně účastní výběru daně jako jediný daňový subjekt. Plátce prostřednictvím ceny své produkce odvádí daň vybranou od jiných subjektů [18].

Předmět daně

Předmětem zdanění označujeme veličinu, ze které se daně vybírají. Objekty či předměty daně rozdělujeme do čtyř velkých skupin, a to na hlavu, majetek, důchod a spotřebu. Jako nejstarší můžeme považovat daň z hlavy, jejíž předmětem daně je osoba. V nynější době se téměř nepoužívá a daň tohoto typu má mnoho nevýhod. Jako mladý předmět zdanění naopak můžeme považovat důchod. V dnešní době je důchodová daň neboli daň z příjmů takovým typem daně, se kterými se vážou stimulační funkce a jsou používány jako ekonomický nástroj. Osobní důchodová daň neboli daň z příjmů fyzických osob, je považována za jednu z nejdůležitějších redistribučních kanálů [18].

Osvobození od daně

Část předmětu daně je obvykle od daně osvobozena. Osvobozená část předmětu daně, je taková, ze které se daň nevybírání a daňový subjekt nemusí daň zahrnout do základu daně [18].

Osvobození od daně můžeme rozdělit na:

- úplné osvobození,
- nezdanitelné minimum,
- částečné osvobození,
- podmíněné osvobození [21].

Základ daně

„Základ daně je předmět daně vyjádřený v měrných jednotkách a upravený podle zákonných pravidel.“ Základ daně vyjadřujeme v jednotkách, ať už fyzikálních nebo hodnotových, tedy v korunách [18]. U příjmů ze závislé činnosti jsou dílčím základem daně příjmy ze závislé činnosti, které jsou zvýšené o částku pojistného na sociální zabezpečení a veřejné zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. V rámci příjmů ze samostatné činnosti jsou dílčím základem daně příjmy snížené o výdaje, které jsou nezbytné na dosažení těchto příjmů. Výdaje lze uplatnit v dokazatelné nebo paušální výši. Stejně tak je dílčí základ daně stanoven u příjmů z nájmu.

U příjmů z kapitálového majetku se dílčí základ daně stanovuje jako příjem snížený o výdaje, mezi které lze zahrnovat pouze uhrazené úroky z úvěru, zaplacené dávky penzijního připojištění, doplňkové penzijní spoření nebo soukromé životní pojištění. U příjmů ostatních považujeme opět za dílčí základ daně plynoucí příjmy snížené o výdaje, které jsou prokazatelně vynaložené [3].

Zdaňovací období

Zdaňovacím obdobím rozumíme pravidelný interval, na který se stanovuje základ daně a daň vybírá. Daně lze formulovat dle délky zdaňovacího období. Kalendářní rok je jeden ze základních zdaňovacích období. Toto období se používá u přímých daní. Existují i daně bez zdaňovacího období, které se objevují u daně z příjmů právnických osob a jde o složitější problematiku. U daní ze spotřeby je nejčastějším zdaňovacím obdobím kalendářní měsíc, popřípadě kalendářní čtvrtletí, jelikož by byl kalendářní rok příliš dlouhým obdobím [18].

Pro fyzickou osobu je zdaňovacím obdobím vždy kalendářní rok a prvním zdaňovacím obdobím je rok narození, kde ale nenabývá povinnost daně z příjmů. Pokud vznikne povinnost být poplatníkem nebo plátcem daně z příjmů nezletilé osobě, koná za ni zákonný zástupce nebo opatrovník. Jedná se i v případě, že by osoba nebyla svéprávná nebo má přechodnou duševní poruchu [1].

Odpočty od základu daně

U daní z příjmů se setkáváme s odpočty snižující základ daně. Odpočty rozdělujeme na standartní a nestandardní. Standartní odpočty jsou stanovené pevnou částkou nebo procentem ze základu daně. Používají se tehdy pokud daňový subjekt splňuje dané podmínky a uplatňují se zejména u daně z osobních příjmů. Tyto odpočty mohou kompenzovat určitý handicap, jako je například invalidita. Mezi nestandardní odpočty řadíme položky v dokazatelné výši, kterými

se může základ daně snížit. Výše částky může být limitováno a jde například o úroky z úvěru na bytovou potřebu nebo o bezúplatná plnění na veřejně prospěšné účely [18].

Daňová sazba

Daňová sazba představuje algoritmus, podle kterého se stanoví základní částka daně. Existuje několik typů sazeb, které můžeme dělit podle dvou nezávislých kritérií. Dle druhu předmětu daně nebo daňového subjektu, a to na sazbu jednotnou a diferencovanou. Jednotná sazba je stejná pro každý typ a druh daňového subjektu, naopak diferencovaná sazba se liší podle předmětu daně nebo daňového subjektu. Diferencovaná sazba se používá například u daně z přidané hodnoty. Dále je to dle vztahu k velikosti základu daně a dělí se na pevnou a relativní sazbu daně. Pevná sazba je taková, která je pevně stanovena absolutní částkou. Relativní daňová sazba je daná v procentech a můžeme jí rozdělit na lineární a progresivní [18].

Slevy na dani

Mezi poslední a důležitý konstrukční prvek řadíme slevy na dani. Sleva na dani se odečítá od vypočtené daně, tak jako například odpočty snižují základ daně. Slevy na dani členíme podle různých kritérií, a to na absolutní a relativní. Absolutní sleva představuje pevnou částku a relativní sleva je vyjádřena v procentech. Dále dělíme na standartní a nestandardní slevy. Standartní sleva je pevně stanovená zákonem a jde například o slevu na poplatníka u daně z příjmů fyzických osob. Mezi nestandardní slevy řadíme výdaje, kterými lze snížit částku daně a je vyjádřena buď v plné výši nebo v předem stanovených omezeních, vyjádřených v relativní nebo absolutní výši [18].

Fyzické osoby vykonávající určitou činnost jsou povinni kromě daně z příjmu fyzických osob odvádět zdravotní a sociální pojištění. Zaměstnancům se zdravotní a sociální pojištění automaticky strhává z platu a osoby neboli podnikatelé vykonávající samostatnou činnost platí pojištění v rámci povinných odvodů. Zdravotní pojištění je odváděno zdravotním pojišťovnám a je určeno na lékařskou péči. Sociální pojištění je určeno na důchodové pojištění, nemocenské pojištění a na příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

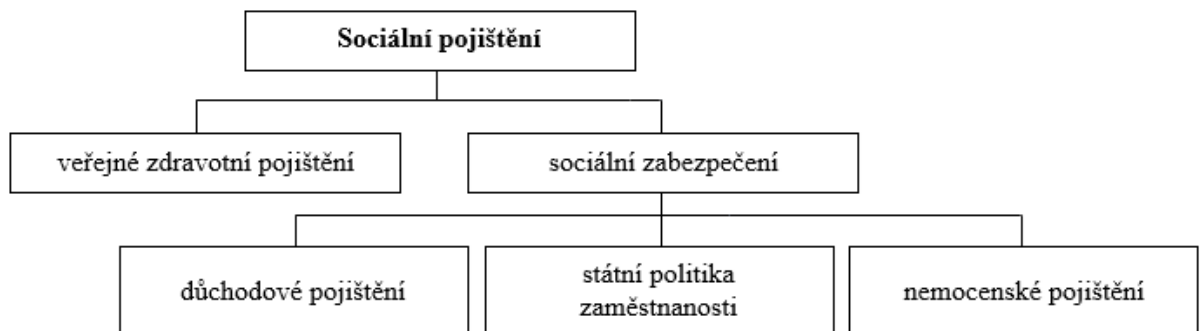
1.5 Zdravotní a sociální pojištění

Sociální pojistné můžeme považovat za ekonomickou daň, protože plyne do státního rozpočtu. Tyto prostředky slouží obyvatelstvu. Na sociální pojistné se váží určité znaky, jako je například

účelovost nebo zásluhovost, kterou rozumíme, čím osoba více přispívá do systému, tím vyšší nároky osobě plynou. Sociální pojištění se dělí do několika subsystémů. Jedním z nich je veřejné sociální pojištění spojené se zajištěním zdravotní péče [19].

Dále je součástí sociálního pojistného tzv. sociální zabezpečení, kterou můžeme pokládat za jednu z nejmladších daní. Toto pojištění vzniklo v souvislosti se změnami podmínek a cílem by mělo být snížení sociálního rizika, které mohou ovlivnit životy některých obyvatel. Sociální zabezpečení dále dělíme na nemocenské a důchodové pojištění, které pomáhají obyvatelům z důvodu určité neschopnosti, jako je např. nemoc, úraz, stáří či invalidita. Tyto příspěvky se dělí mezi zaměstnance, kteří hradí příspěvky sami za sebe a mezi zaměstnavatele, kteří je hradí za své zaměstnance [6]. Posledním subsystémem je státní politika zaměstnanosti, týkající se nezaměstnanosti. Následující Obrázek 3 zobrazuje znázornění rozdělení sociálního pojištění.

Obrázek 3 Systém sociálního pojištění

Zdroj: Vančurová (2021)

2 Efektivní daňová sazba

Ke zhodnocení výše daně, kterou poplatník zaplatí se využívá statutární neboli nominální sazba daně. Hodnocení je jednodušší, ale není však výstižné a objektivní, protože nebere v úvahu celou řadu skutečností, které ovlivňují konečnou zaplacenou daň. Díky těmto skutečnostem byla zavedena efektivní sazba daně [9]. Efektivní neboli průměrná sazba daně slouží k porovnání jednotlivých daňových zatížení poplatníků a je jedním z nástrojů pro určení daňové zátěže. Ať už se jedná o porovnání daňového zatížení osob ve více zemích, nebo jednotlivých poplatníků v rámci České republiky. „Efektivní sazby daně jsou souhrnné indikátory daňového zatížení, které zohledňují hypotetické či skutečné působení všech prvků obsažených v daňové legislativě“.[7]

Výpočet výše daně závisí na několika prvcích, které ovlivňují efektivní daňovou sazbu. Je závislá například na nominální sazbě daně nebo i na konstrukčních prvcích daně. V České republice se využívá u daně z příjmu fyzických osob proporcionalní daňová sazba ve výši 15 % pro příjem, který nepřesáhne 48násobku průměrné mzdy a daňová sazba 23 % pro přesahující 48násobek průměrné mzdy. Tato sazba je nominální a vyjadřujeme jimi skutečné zdanění příjmů. Efektivní sazba daně zahrnuje i další prvky a jedná se tedy o procentuální výši příjmů, kterou poplatník odvede státu v podobě daní.

Efektivní daňová sazba je rovna vypočtené dani dělená zdanitelným příjmem. Efektivní daňová sazba se odlišuje od nejvyšší mezní daňové sazby a zejména tím, že efektivní daňová sazba je obecně nižší než nejvyšší mezní sazba daně. Příjmy podnikatelů mohou podléhat dani, ale ne všechny podléhají nejvyšším daňovým sazbám. Efektivní daňové sazby mohou být různé a lišit se například v souvislosti s typem podnikání nebo struktury [2].

Efektivní daňovou sazbu lze vyjádřit jako daňový klín, což je rozdíl mezi mírou zisku před zdaněním a po zdanění. Pomocí tohoto ukazatele je možné změřit neutralitu daňového systému [7].

Součástí výpočtu efektivního zdanění jsou ukazatelé, které dělíme na:

- ukazatelé fiktivní;
- ukazatelé skuteční.

Ukazatelé fiktivní jsou schopni simulovat dopad daně a rozdělujeme je na již zmíněné statutární sazby daně, daňové zákony a mikroekonomické efektivní sazby daně, mezi které patří průměrná efektivní daňová sazba a mezní efektivní daňová sazba [7].

- **Statutární sazba daně**, jak bylo řečeno, je nejjednodušší, ale málo přesným ukazatelem.
- **Daňové zákony** pomocí nich lze poskytnout detailní obraz na daňový systém. Provedení takové analýzy je však velice náročné, a to díky velkému kvantu legislativy [9].
- **Průměrná efektivní daňová sazba (AETR)**, která vyjadřuje pozici pracujícího poplatníka ze strany sociálních dávek a daně z příjmů. Tato sazba nabývá kladných nebo záporných hodnot. Pokud je hodnota kladná, jde o poplatníka (daňového plátce), který odvádí ze svého příjmu do veřejných rozpočtů více než dostává ze sociálních dávek. V případě hodnot záporných, jde o poplatníka, který naopak získává z veřejných rozpočtů více než do nich odvádí [13].
- **Mezní efektivní daňová sazba (METR)**, která udává, o kolik se navýší zaplacené daně a o kolik poklesnou sociální dávky, pod podmínkou, že se hrubý pracovní příjem zvýší o jednotku [13].

Skuteční ukazatelé ukazují daňové zatížení v minulých obdobích a při výpočtu využívají skutečné údaje. Současně používají všechny aspekty daňového zákona. Skutečné ukazatele a tím i výpočet efektivní sazby daně můžeme rozdělit na makroekonomický a mikroekonomický pohled [9].

2.1 Makroekonomický přístup

Makroekonomický přístup se využívá při porovnání daňového zatížení jednotlivých států mezi sebou. Pro výpočet efektivní sazby daně se získávají data ze statistik individuálních států nebo data od národních institucí. Dále se pro výpočet používá celá státem vybraná suma daně a agregátní základ daně. Mezi makroekonomické ukazatele patří průměrná efektivní sazba daně z příjmu (AETR) a implicitní sazba daně z příjmu (ITRL) [20].

2.1.1 AETR - Průměrná efektivní sazba daně z příjmu

Enrique G. Mendoza v 90. letech 20. století vyvinul pojem průměrná efektivní sazba daně z příjmu. Dnes je tento pojem nahrazen implicitní daňovou sazbou.

Průměrná efektivní sazba daně se podle Mendozy vypočítá jako:

$$\tau_h = \left[\frac{1100}{\text{OSPUE} + \text{PEI} + W} \right] * 100$$

τ_h – průměrná efektivní daňová sazba z celkových příjmu domácností (AETR)

1100 – výnos osobních důchodových daní

OSPUE – čistý výnos z podnikání podnikatelů

PEI – úroky, dividendy a příjmy z investic

W – mzdy a platy závislých zaměstnanců [10].

Dále se hodnota τ_h dosadí do následujícího vzorce pro zjištění průměrné efektivní sazby daně z příjmu:

$$\tau_l = \left[\frac{\tau_h * W + 2000 + 3000}{W + 2200} \right] * 100$$

τ_l – průměrná efektivní sazba daně z příjmu

$\tau_h * W$ – podíl zdanitelných pracovních příjmů na celkovém výnosu daní z osobních příjmů

W – mzdy a platy závislých zaměstnanců

2000 – celkový objem pojistného placený v ekonomice

3000 – celkový objem daně z mezd v ekonomice

2200 – pojistné zaplacené zaměstnavatelem za všechny zaměstnance [10].

2.1.2 ITRL – Implicitní sazba daně z příjmu

Implicitní sazba daně z příjmu je druhým pohledem v makroekonomickém přístupu. Tento ukazatel měří podíl výnosu osobní důchodové daně ze závislé činnosti, daní z mezd a povinného pojistného na celkovém objemu příjmů zaměstnanců.

Implicitní sazba daně z příjmu se vypočítá:

$$\text{ITR}_L = \frac{(\text{D51A} + \text{D51C1}) + \text{D29C} + \text{D61111} + \text{D61121} + \text{D51A} + \text{D51C1} + \text{D61131}}{\text{D1} + \text{D29C}}$$

(D51A + D51C1) – výnos daní z příjmů jednotlivců a domácností získaných z práce

D29C – výnos daně z objemu mezd

D61111 – výnos povinného pojistného placeného zaměstnavateli na běžné sociální pojištění

D61121 – povinné pojistné placené zaměstnanci na sociální pojištění

D51A + D51C1 – výnos daní z příjmů jednotlivců a domácností ze sociálních transferů a penzí

D61131 – povinné pojistné placené podnikateli a nezaměstnanými osobami

D1 – kompenzace zaměstnancům

D29C – mzdy a daně objemu mezd [20].

2.2 Mikroekonomický přístup

Druhým přístupem měřící efektivní daňovou sazbu je mikroekonomický přístup, který se zabývá informacemi o jednotlivých poplatnících nebo skupině poplatníků. K výpočtu je nutné znát skutečná data o poplatníkovi nebo si vytvořit poplatníka fiktivního. Opět jsou data získána ze statistik individuálních států nebo od národních institucí a používají se pro mezinárodní srovnání. Všeobecně lze efektivní daňovou sazbu vypočítat jako podíl mezi daňovou povinností poplatníka a základem daně. Mezi mikroekonomické ukazatele patří průměrná sazba daně z příjmů (ATRL) a daňový klín (TWL) [20]. V rámci praktické části, která se bude zabývat individuálními poplatníky, bude ke zjištění efektivní sazby daně využit mikroekonomický přístup.

2.2.1 ATRL - Průměrná sazba daně z pracovních příjmů

ATRL je zkratka z anglického jazyka average tax rate on labour. Jde o strukturální ukazatel. V České republice se průměrná sazba daně z pracovních příjmů měří jako podíl výnosu daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti a pojistného na sociálním pojištění zaměstnance k hrubé mzdě. Jde o tu část příjmu z práce, kterou zaměstnancům vláda odebírání v podobě daní.

Výpočet ATRL je následující:

$$ATR_L = \frac{IT + SSC_{EE}}{TW}$$

IT – daňové břemeno pro daň z příjmu fyzických osob ze závislé činnosti

SSC_{EE} – pojistné na sociální pojištění placené zaměstnancem

TW – celková hrubá mzda zaměstnance [20].

2.2.2 TW_L – Daňový klín

Daňový klín TW_L oproti průměrné sazbě daně z pracovních příjmů ATRL bere v úvahu i pojistné placené zaměstnavatelem, proto daňový klín řadíme mezi rozšířené ukazatele. „*Daňový klín mezi celkovými náklady zaměstnavatele na pracovní sílu a čistou mzdou zaměstnance se počítá jako podíl součtu osobního zdanění příjmů ze zaměstnání, pojistného zaměstnanců a zaměstnavatelů k součtu objemu mezd, pojistného placeného zaměstnavatelem a daně z mezd.*“ [20]

Vzorec pro výpočet daňového klínu je:

$$TW_L = \frac{IT_L + SSC_{EE} + SSC_{ER} + PT_{ER}}{TW_{EE} + SSC_{ER} + PT_{ER}}$$

IT_L – daňové břemeno pro daň z příjmu fyzických osob ze závislé činnosti

SSC_{EE} – pojistné na sociální pojištění placené zaměstnancem

SSC_{ER} – pojistné placené zaměstnavatelem

TW_{EE} – celková hrubá mzda zaměstnance

PT_{ER} – daň z mezd placená zaměstnavatelem v případě, že existuje [20].

Na základě statistiky OECD se Česká republika řadí k zemím s nejvyšším procentem daňového zatížení vzhledem k závislé činnosti. Daňový klín v roce 2017 dosahoval 43,4 %, v roce 2018 43,7 %, v roce 2019 43,89 % a 43,86 % v roce 2020 [4].

2.3 Efektivní daňová sazba v ČR

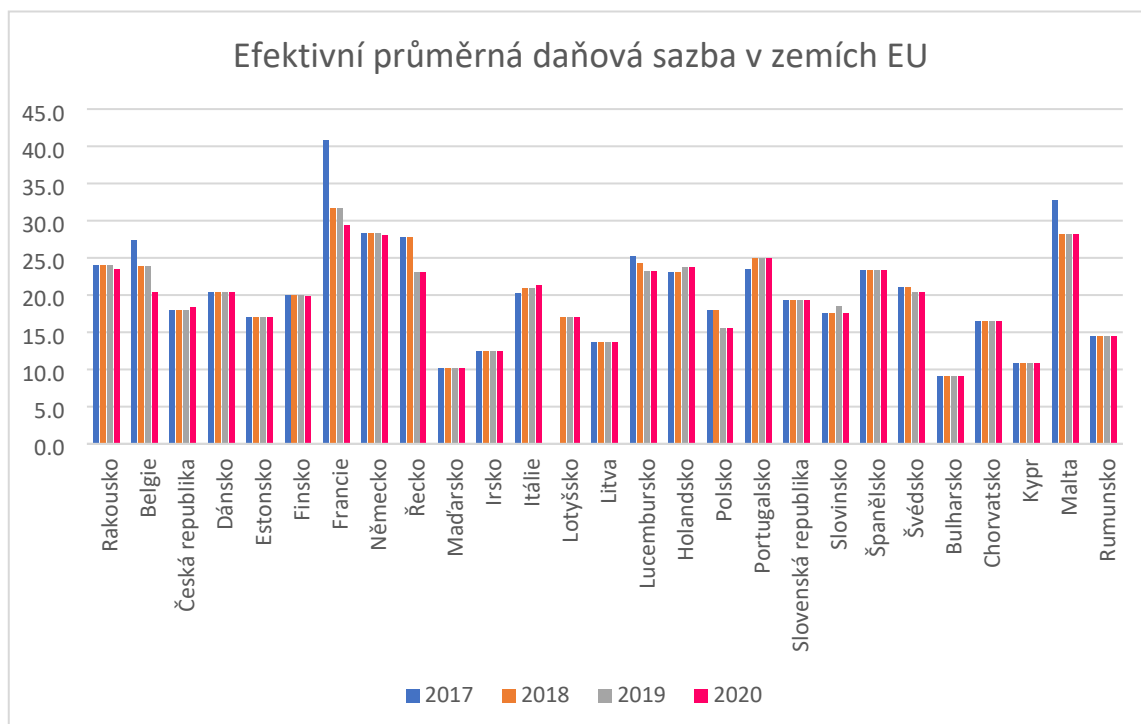
V roce 2021 zaměstnanci zaplatili méně na dani z příjmu fyzických osob než v předešlém roce, a to díky zrušení superhrubé mzdy, ze které se daň počítala, anebo díky vyšším slevám, například slevě na poplatníka. Na základě toho je efektivní sazba daně z příjmu v České republice jedna z nejnižších z vyspělých zemí světa. Naopak nejvyšší efektivní sazba daně je v Dánsku [12]. V následující Tabulce 1 si porovnáme efektivní průměrné daňové sazby mezi státy Evropské unie mezi lety 2017 – 2020.

Tabulka 1 Průměrná efektivní daňová sazba (AETR) v zemích EU v %

Země EU/Rok	2017	2018	2019	2020
Rakousko	24,0	24,0	24,0	23,4
Belgie	27,4	23,8	23,8	20,3
Česká republika	17,9	17,9	17,9	18,3
Dánsko	20,3	20,3	20,3	20,3
Estonsko	17,0	17,0	17,0	17,0
Finsko	20,0	20,0	20,0	19,8
Francie	40,8	31,7	31,7	29,4
Německo	28,3	28,3	28,3	28,0
Řecko	27,7	27,7	23,0	23,0
Maďarsko	10,2	10,2	10,2	10,2
Irsko	12,4	12,4	12,4	12,4
Itálie	20,2	20,9	20,9	21,3
Lotyšsko	-	17,0	17,0	17,0
Litva	13,7	13,7	13,7	13,7
Lucembursko	25,2	24,2	23,2	23,2
Holandsko	23,1	23,1	23,7	23,7
Polsko	18,0	18,0	15,5	15,5
Portugalsko	23,4	25,0	25,0	25,0
Slovenská republika	19,3	19,3	19,3	19,3
Slovinsko	17,5	17,5	18,5	17,5
Španělsko	23,3	23,3	23,3	23,3
Švédsko	21,0	21,0	20,4	20,4
Bulharsko	9,1	9,1	9,1	9,1
Chorvatsko	16,5	16,5	16,5	16,5
Kypr	10,8	10,8	10,8	10,8
Malta	32,8	28,2	28,2	28,2
Rumunsko	14,4	14,4	14,4	14,4

Zdroj: vlastní zpracování podle statistiky OECD

Obrázek 4 Průměrná efektivní daňová sazba v zemích EU

Zdroj: vlastní zpracování podle statistiky OECD

Tabulka 1 a Obrázek 4 zobrazuje země Evropské unie a hodnoty efektivní průměrné daňové sazby v % mezi lety 2017 - 2020 podle statistiky OECD. Českou republiku s hodnotami 17,9 % v letech 2017 – 2019 a hodnotou 18,3 v roce 2020, můžeme řadit mezi střední až nižší hodnoty v rámci zemí Evropské unie. Nejvyšší hodnoty průměrné efektivní sazby daně vykazuje Francie, která měla nejvyšší hodnotu 40,8 v roce 2017. Naopak nejnižší hodnoty průměrné efektivní sazby daně mají státy, jako je Maďarsko s 10,2 %, Kypr s 10,8 % a Bulharsko s hodnotou dokonce 9,1 % [5].

3 Spravedlnost důchodové daně

Spravedlnost není sama o sobě ekonomickým pojmem a nemůžeme ji přesně změřit. Spravedlnost můžeme chápat jako správné uspořádání lidských vztahů a společnosti, a to zejména v rámci práva [19].

Daňová spravedlnost patří mezi základní předpoklady pro tvorbu daňového systému. Daňový systém by měl být shodný ve zdaňování poplatníků, protože základem je rovnost všech občanů [8]. Daňovou spravedlnost můžeme dělit na správnou daňovou distribuci a spravedlnost zdanění.

3.1 Správná daňová distribuce

Správná daňová distribuce rozděluje důchod na základě rovnosti, což vyžaduje vysokou míru zdanění. Dále na základě poměrnosti a pracovního úsilí. Poměrností se rozumí, že by každý měl hradit takovou daň v souvislosti s jeho možnostmi. Pracovní úsilí usiluje o zanechání pracovního důchodu těm, kteří se více přičinili. Dalším kritériem je přirozené nadání a schopnosti. Vyžaduje, aby byl důchod ponechám osobám, které si ho více zaslouží, díky svým schopnostem. Posledním kritériem je princip nejvyššího celkového užitku, která může vést k vyšší progresivní míře [19].

3.2 Spravedlnost zdanění

V historii byla spravedlnost zdanění považována za velmi důležité hledisko uložené daně [19].

Mezi nejznámější principy spravedlivého zdanění řadíme:

- princip prospěchu;
- princip platební schopnosti [6].

3.2.1 Princip prospěchu

Princip prospěchu, který vychází ze směnné daňové teorie říká, že: *„jedinci mají být zdanění podle prospěchu, který mají z veřejných výdajů umožněných daněmi.“* A. Smith měl za to, že čím větší důchod je, tím by měla větší daň být [6]. Aplikace tohoto principu může vést k rozdílům, kdy bohatší jsou schopni si sami opatřovat celou řadu služeb a nejsou tak vázání na spotřebu veřejných statků [19]. Na základě principu nemůže být většina veřejných výdajů rozdělena, protože je těžko odhadnutelné, kdo více využívá např. policii, právní systém, infrastrukturu atd. Veřejné výdaje bývají založeny na solidaritě a v případě sociálních dávek, které by financovali pouze chudí pro chudé, je nerealizovatelné [6]. S principem prospěchu se setkáváme u sociálního pojistného, zejména u důchodového a nemocenského pojištění. Jde o

to, že jen ten, který přispívá svým pojistným, může mít z něj nárok. U veřejného zdravotního pojištění je princip prospěchu složitější nalézt, jelikož vybrané pojistné slouží k financování zdravotnické péče, a tím je účelovost naplněna [19].

3.2.2 Princip platební schopnosti

Princip platební schopnosti je dalším principem spravedlivého zdanění, který je nejužívanější. „Podle něho mají mít jedinci daně uložené podle toho, jaká je jejich schopnost je platit.“ [6] Princip platební schopnosti vzájemně se doplňující a současně uspokojující dělíme na horizontální a vertikální daňovou spravedlnost. Horizontální spravedlností se rozumí, aby dva poplatníci, kteří jsou na stejné úrovni, platili stejně velkou daň. Problematikou této daňové spravedlnosti je nalezení optimální základny zdanění. Vertikální daňová spravedlnost říká, že jedinci, kteří mají více, měli by také více platit. Seřazení jedinců do stupnice podle toho, kdo má více. Nastavení stupnice podle velikosti důchodu je problematické, a proto je žádoucí, přenechat jej sociologům nebo politikům. Pomocí měření progresivity daně mohou ekonomové pouze přispět a vyjádřit, jak daň na jednotlivce dopadá [19].

4 Daň z příjmu fyzických osob v ČR

Nedílnou součástí mé diplomové práce je daň z příjmu fyzických osob, což je tzv. důchodová daň. Daň z příjmů fyzických osob řadíme mezi nejznámější a nejsložitější daň v rámci administrativy. Daň vykonává především funkci redistribuční a zdaňovacím obdobím je kalendářní rok [18]. Řídí se zákonem č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. V zákoně je přímo stanoveno, které příjmy podléhají této dani nebo naopak, které jsou osvobozeny.

Příjmy, osvobozeny od daně dle § 4 odst. 1 ZDP jsou například:

- příjem z prodeje rodinného domu a souvisejícího pozemku;
- příjem z prodeje nemovitých věcí;
- příjem z prodeje hmotné movité věci;
- přijatá náhrada majetkové nebo nemajetkové újmy, plnění z pojištění majetku, plnění z pojištění odpovědnosti za škodu, plnění z cestovního pojištění;
- výnos z prostředků rezerv uložených na zvláštním vázaném účtu v bance podle zákona upravujícího rezervy pro zjištění základu daně z příjmů, stane-li se příjmem zvláštního vázaného účtu.

Předmětem daně z příjmů fyzických osob jsou podle zákona o daních z příjmů:

- příjmy ze závislé činnosti (§ 6);
- příjmy ze samostatné činnosti (§ 7);
- příjmy z kapitálového majetku (§ 8);
- příjmy z nájmu (§ 9);
- a ostatní příjmy (§ 10) [22].

4.1 Specifikace jednotlivých příjmů

Nejdříve se zaměříme na příjmy ze závislé činnosti a následně na příjmy ze samostatné činnosti. Tuto část uvádím podrobněji, jelikož má pro můj cíl v diplomové práci veliký význam.

4.1.1 Příjmy ze závislé činnosti

Zaměstnavatel má značnou odpovědnost za své zaměstnance, které zaměstnává a je nucen pokrýt určitá rizika, která zaměstnanci v pracovním poměru vnikají. Zaměstnání osob zahrnuje

celou řadu nákladů, například na poskytnutí pracovních oděvů, pomůcek nebo, poskytnutí sociálního pojištění a jiné.

V § 6 zákona o daních z příjmů je daň z příjmů ze závislé činnosti definována jako příjmy ze současného nebo dřívějšího pracovněprávního, služebního nebo členského poměru a obdobného poměru, kde poplatník při vykonávání příslušné práce plní příkazy plátce v podobě funkčních požitků. Mezi další příjmy patří příjmy za práci člena družstva, společníka společnosti s ručením omezeným a komanditisty komanditní společnosti, odměna člena orgánu právnické osoby nebo odměna likvidátora.

Funkční požitky můžeme považovat za příjmy ze závislé činnosti, které zahrnují odměny za výkon funkce. Funkční požitky tedy představují funkční platy, mezi které řadíme například výkon funkce představitelů státu, státních orgánů nebo soudců.

U příjmů ze závislé činnosti jsou některé příjmy vyňaty ze zdanění. Mezi tyto příjmy patří náhrady cestovních výdajů, a to do výše zákonných limitů, výdaje na ubytování a dopravu při služebních cestách. Dále stravné pro zaměstnance v rámci pracovní cesty, anebo lze zaměstnanci uhradit náhradu za prokázané vedlejší výdaje, jako je například parkovné, čištění a praní oděvů apod.

Osvobozeny od daně jsou především nepeněžní plnění vymezeny v § 6 odst. 9 ZDP. Mezi hlavní osvobozené příjmy od daně u závislé činnosti patří zaměstnanecké benefity. Tyto benefity jsou především v rámci plnění stabilizačních nebo sociálních programů od zaměstnavatele. Další osvobozené nepeněžní plnění je plnění, které souvisí se vzděláním a stravováním zaměstnanců. Nepeněžité dary, příspěvky na rekreace, kulturu a sport mohou být také od daně osvobozeny.

4.1.2 Příjmy ze samostatné činnosti

Za samostatnou činnost můžeme považovat činnost, kterou osoby vykonávají na vlastní jméno a odpovědnost. Hlavním účelem samostatné činnosti je docílit příjmu nebo zisku z podnikání [19]. Mezi hlavní příjmy ze samostatné činnosti vymezeny v § 7 odst. 1 ZDP jsou příjmy ze zemědělské výroby, lesního a vodního hospodářství, příjmy získané na základě živnostenského oprávnění nebo příjmy z jiného podnikání, kterému podléhají určité podnikatelské oprávnění. Příjem z nájmu majetku, který je součástí obchodního majetku nebo příjem z nezávislého podnikání lze také považovat za příjmy, které spadají do samostatné činnosti [22].

Osoba, která vykonává samostatnou činnost označujeme jako podnikatele, kterého můžeme definovat:

- osoba podnikající podle živnostenského oprávnění;
- osoba, která podniká dle jiného zákona, například lékaři, auditoři nebo daňoví poradci;
- fyzická osoba, která vykonává zemědělskou činnost nebo lesní a vodní hospodářství [19].

Existují dvě možnosti, jak vést a vykazovat výdaje:

- pomocí daňové evidence;
- pomocí využití paušálních výdajů.

Výdaje jsou u dílčího základu daně ze samostatné činnosti značené důležité. Váže se s nimi povinnosti vykazovat a vést evidenci, které souvisí s vysokými administrativními náklady. [18].

Poplatník se může rozhodnout, kterou z variant zvolí a jeho rozhodnutí není nijak omezeno. V daňové evidenci nalezneme především evidenci příjmů a výdajů, kde hrají hlavní roli daňově uznatelné a neuznatelné náklady a sledování příjmů, které mohou být osvobozeny nebo se do základu daně nezahrnují. § 7b ZDP vymezuje jaké evidenční povinnosti musí poplatník evidovat při vedení daňové evidence. Mimo jiné obsahuje daňová evidence přehled o majetku a dlužích. Při evidování majetku zákon o daních z příjmů odkazuje osoby na zákon o účetnictví. Na konci roku je potřeba provést inventarizaci zásob, hmotného majetku, pohledávek nebo dluhů. Zjistit rozdíly a ty přenést do evidence výdajů.

Druhý způsob vykazování výdajů je pomocí paušálních výdajů. V České republice je velice oblíbený a v dnešní době je využívám asi 53 % poplatníků, kteří mají příjem ze samostatné činnosti. Tato oblíbenost je díky minimálním restrikcím a velkorysým sazbám pro poplatníky, kde každý poplatník má možnost použít paušální výdaje [19]. Sazby se dělí podle druhu příjmů:

- 30 % z příjmů lze uplatnit u příjmů z nájmu majetku v obchodním majetku a jejich maximální výše pro uplatnění je 600 000 Kč;
- 40 % z příjmů se uplatňuje u příjmů z jiného podnikání a z nezávislého povolání nebo u příjmu z převodu a využití práv, nejvyšší uplatitelná částka je 800 000 Kč;
- 60 % z příjmů uplatňují ostatní živnosti a nejvyšší částka je 1 200 000 Kč;
- nejvyšších 80 % lze uplatnit u příjmů ze zemědělské výroby a z řemeslných živností, maximální uplatitelná částka činí 1 600 000 Kč.

Pro uplatnění paušálních výdajů je potřeba za dané zdaňovací období provést evidenci příjmů a majetku, který je využíváný k činnosti a tento majetek lze odepisovat. Paušální výdaje zastupují veškeré výdaje spojené s dosaženými příjmy. Mezi tyto výdaje patří i odpisy majetku [19].

4.2 Základ daně

Do konce roku 2020 byla základem daně z příjmu fyzických osob u závislé činnosti superhrubá mzda. Superhrubá mzda se skládala z příjmů ze závislé činnosti navýšené o částku zdravotního a sociálního pojistného placeného zaměstnavatelem [16]. V současné době jsou dílčím základem daně příjmy ze závislé činnosti. U samostatné činnosti jsou základem daně příjmy snížené o výdaje, které jsou nezbytné na dosažení, zajištění a udržení těchto příjmů [22].

4.3 Nezdánitelná část základu daně

Základ daně lze snížit o nezdanitelné části základu daně, kterými jsou podle § 15 ZDP:

- bezúplatné plnění ve formě darů na vymezené účely, pokud celková hodnota bezúplatného plnění převyší 2 % ze základu daně nebo činí minimálně 1 000 Kč. Jedná se o poskytnutí darů obcím, krajům, organizačním složkám státu, právnickým osobám, které mají sídlo v České republice, a to na vědu a vzdělávání, výzkumné a vývojové účely, kulturu, školství, policii, hasiče, na podporu a ochranu mládeže, na ochranu zvířat, na sociální, zdravotnické, ekologické, humanitární, charitativní, náboženské a sportovní účely, dále politickým stranám a hnutím. Základ daně je možné snížit o příspěvek fyzickým osobám, kteří poskytují zdravotní a školská zařízení a zařízení na ochranu zvířat. Dále příspěvky fyzickým osobám, kteří mají nárok na invalidní důchod a potřebují zdravotnické prostředky nebo rehabilitaci. Maximální částka, kterou lze odečíst od základu daně je 15 % ze základu daně;
- hodnota odběrů krve oceňovaná částkou 3 000 Kč za jeden odběr;
- hodnota odběru orgánu od žijícího dárce v ocenění 20 000 Kč;
- úroky z úvěru, které poskytuje banka v souvislosti s financováním bytových potřeb, jako je například bytová výstavba, výstavba rodinného domu, koupě pozemku, bytu nebo rodinného domu, jejíž maximální výše do roku 2021 byla 300 000 Kč, od roku 2021 se hodnota snížila na 150 000 Kč;
- příspěvky zaplacené poplatníkem na penzijní připojištění se státním příspěvkem, penzijní pojištění a doplňkové penzijní spoření, a to v úhrnu maximálně 24 000 Kč;

- poplatníkem placené pojistné na soukromé životní pojištění v maximální výši 24 000 Kč;
- placené členské příspěvky členem odborové organizace, obhajující hospodářské a sociální zájmy zaměstnanců, maximálně možná odčitatelná částka je 3 000 Kč;
- úhrady za zkoušky ověřující výsledky vzdělávání, nejvyšší částka je 10 000 Kč, u osob se zdravotním postižením je možné odečíst 13 000 Kč a u osob s těžším zdravotním postižením lze až 15 000 Kč [22].

4.4 Sazby daně

U daně z příjmu fyzických osob se daň vypočítá ze základu, který je zmenšen o nezdanitelné části a odčitatelné položky od základu daně. Následně se zaokrouhlí celá částka základu daně na stovky korun dolů. Sazba daně činí 15 % pro základ daně, který nepřesáhne 48násobku průměrné mzdy a 23 % pro přesahující 48násobek průměrné mzdy [22].

Do roku 2020 byla zavedena sazba solidární daně z příjmů fyzických osob, která byla ve výši 7 % a byla to tzv. daň bohatých. V současné době je solidární daň zrušena a nahrazena daňovou sazbou ve výši 23 % [23].

4.5 Slevy na dani

Fyzickým osobám (poplatníkům) je umožněno využít za zdaňovací období určité slevy na dani. Tato sleva sníží celkovou daňovou povinnost a poplatník zaplatí na dani méně. Pokud zaměstnavatel zaměstnává osoby se zdravotním postižením, lze daň snížit o částku:

- 18 000 Kč za každého zaměstnance se zdravotním postižením;
- 60 000 Kč za každého zaměstnance s těžším postižením.

Mezi standardní sociální slevy pro poplatníky daně z příjmů fyzických osob patří:

- základní sleva, tzv. sleva na poplatníka do roku 2021 činila 27 840 Kč za rok, slevu mohou využít i poplatníci, kteří užívají starobní důchod, pro rok 2022 částka činí 30 840 Kč;
- sleva na manželku (manžela) ve výši 24 840 Kč ročně, manželé jsou povinni žít ve společně hospodařící domácnosti a příjmy manželky (manžela) nepřesáhnou 68 000 Kč za uplynulé zdaňovací období;
- sleva na manželku (manžela) ve výši 24 840 Kč, pokud je držitelkou (držitelem) průkazu ZTP/P [15];

- základní sleva na invaliditu v částce 2 520 Kč, má-li poplatník invalidní důchod invalidity prvního nebo druhé stupně;
- rozšířená sleva na invaliditu, která činí 5 040 Kč, pro poplatníky s třetím stupněm invalidity;
- sleva na držitele průkazu ZTP/P ve výši 16 140 Kč, drží-li poplatník průkaz ZTP/P;
- sleva na studenta v částce 4 020 Kč, platí pro studenty do dovršení věku 26 let nebo po dobu doktorského studia do 28 let;
- slevu na umístění dítěte; výše částky odpovídá prokazatelně vynaloženým výdajům na umístění dítěte v předškolním zařízení;
- slevu na evidenci tržeb ve výši 5 000 Kč [22].

Mezi další slevy řadíme daňové zvýhodnění na dítě. Slevu může uplatnit jeden z poplatníků, se kterým dítě žije ve společné domácnosti. Zvýhodnění se využívá na nezletilé dítě nebo dítě do 26 let nepobírající invalidní důchod třetího stupně, a které studuje a připravuje se tak na budoucí povolání [19]. Daňové zvýhodnění na dítě pro rok 2021 a následně pro rok 2022 činí ročně:

- sleva na jedno dítě v částce 15 204 Kč;
- sleva na druhé dítě v částce 22 320 Kč;
- sleva na třetí a každé další vyživované dítě 27 840 Kč [22].

Pořadí pro rozdělení dětí nezáleží na narození, ale poplatníci (manželé) se mohou rozhodnout a určit sami, jaké pořadí zvolí [15]. Vypočtená daň může dosáhnout nuly, díky slevě na děti. V případě, že vypočtená daň snižená o slevu na dítě dosáhne záporného rozdílu vzniká tzv. daňový bonus, který může poplatník obdržet zpět od státu. Daňový bonus musí činit minimálně 100 Kč a poplatník měl ve zdaňovacím období příjem ze závislé nebo samostatné činnosti vyšší než šestinásobek minimální mzdy [19].

4.6 Sazby pojistného

Jak již víme, v České republice rozdělujeme sociální pojistné do několika subsystemů:

- veřejné zdravotní pojištění;
- nemocenské pojištění;
- důchodové pojištění;
- státní politika zaměstnanosti.

Důležitým subsystémem je veřejné zdravotní pojištění, které slouží k financování zdravotní péče v rozsahu se zákonnými pravidly a pojistné se odvádí zdravotním pojišťovnám. Sazba u veřejného zdravotního pojištění je jednotná. Důchodové a nemocenské pojištění jsou označovány jako sociální zabezpečení. Toto pojistné se odvádí do státního rozpočtu. Důchodové pojištění pomáhá v případech, kdy jsou osoby neschopny pracovat, jde např. o stáří či invaliditu. Dávky z nemocenské pojištění částečně nahrazují příjmy, kdy pojištěnci nemohou danou práci vykonávat z důvodu nemoci nebo úrazu. Státní politika zaměstnanosti pomáhá chránit osoby, které jsou dočasně nezaměstnané [18]. Zde jsou sazby pojistného stanoveny dle typů poplatníků. U zaměstnanců se rozdělí pojistné tak, že jedna třetina se strhne zaměstnanci ze mzdy a dvě třetiny uhradí zaměstnavatel. V následující Tabulce 2 můžeme vidět jednotlivé sazby pojistného podle účastníků.

Tabulka 2 Sazby pojistného

Osoba/sazba pojistného	Veřejné zdravotní pojištění	Nemocenské pojištění	Důchodové pojištění	Státní politika zaměstnanosti
zaměstnanec	4,5 %	-	6,5 %	-
zaměstnavatel	9 %	2,3 %	21,3 %	1,2 %
OSVČ	13,5 %	-	28 %	1,2 %
osoba bez zdanitelných příjmů		-	-	-
státní pojištěnec		-	-	-

Zdroj: Vančurová 2021

U samostatné činnosti se pro sociální pojistné používají příjmy ze samostatné činnosti. Osoby, které dosahují těchto příjmů se nazývají osoby samostatně výdělečně činné a účastní se vždy pojistného na veřejně zdravotním pojištění, a tedy i důchodového pojištění. Pokud osoba platí důchodové pojištění je povinna odvádět i příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Nemocenské pojištění je pro osoby samostatně výdělečně činné dobrovolné [19].

5 Metodika výpočtu na modelových příkladech

V rámci výpočtu se zaměřím na konkrétní modelové poplatníky, u kterých si uvedeme, co je pro ně specifické. Následně bude proveden výpočet daně pro fyzické osoby vykonávající závislou a samostatnou činnost, kde sazba daně činí 15 %. K výpočtu budou využity jednotlivé hodnoty mezd za rok 2021, a to měsíční minimální mzda, která činila 15 200 Kč, medián mezd v hodnotě 32 979 Kč a průměrná měsíční mzda, která za rok 2021 měla hodnotu 37 047 Kč. Fyzickým osobám je umožněno využít určité slevy na dani. Slevy sníží celkovou daň a poplatník zaplatí na dani méně. Pro modelové poplatníky využijeme hodnoty slev za rok 2021, sleva na poplatníka v částce 27 840 Kč za rok, sleva na manželku v hodnotě 24 840 Kč za rok, pokud má manželka v úhrnu za rok příjmy do 68 000 Kč a daňové zvýhodnění na nezletilé děti, které s poplatníkem žijí ve společné domácnosti. Daňové zvýhodnění za rok 2021 a následně i pro současný rok 2022 činí na první dítě 15 204 Kč, sleva na druhé dítě 22 320 Kč a sleva na třetí a každé další dítě 27 840 Kč. U modelových poplatníků vypočteme i zdravotní a sociální pojištění, které využijeme pro jeden ze způsobů získání efektivních daňových sazeb. U zaměstnanců použijeme hodnotu zdravotního pojištění 4,5 % a sociálního pojištění 6,5 %. U osob výdělečně činných jsou sazby vyšší, a to 13,5 % zdravotního pojištění a 29,2 % sociálního pojištění. Na základě těchto výpočtů provedeme v následující kapitole výpočet a srovnání efektivní daňové sazby mezi závislou a samostatnou činností, jelikož je to nezbytné pro cíl mé diplomové práce.

5.1 Typy modelových poplatníků ze závislé činnosti

Modelovými poplatníky jsou fyzické osoby neboli zaměstnanci, kteří jsou zaměstnaní, mají trvalé bydliště v České republice a jejich příjem se odvíjí od minimální mzdy, která za rok 2021 činila 182 400 Kč, mediánu mezd, který za rok 2021 činil 395 748 Kč a průměrné mzdy, která za rok 2021 byla 444 564 Kč. Pro závislou činnost je dáno 5 případů zaměstnanců, kteří se od sebe odlišují.

Zaměstnanec č. 1

Prvním modelovým poplatníkem je zaměstnanec, který žije v domácnosti sám, bez manželky a dětí. Zde bude možné využít pouze slevu na poplatníka.

Zaměstnanec č. 2

Druhý poplatníkem je zaměstnanec žijící s manželkou a bez dětí ve společné domácnosti. Manželka si v úhrnu za rok vydělá méně jak 68 000 Kč, a proto je možné využít slevu na poplatníka a slevu na manželku.

Zaměstnanec č. 3

Další poplatníkem je zaměstnanec, který žije v domácnosti s manželkou, která je na mateřské dovolené a mají dvě děti. První dítě má 6 let a druhé dítě nedávno oslavilo jeden rok. Manželka si za rok vydělá méně než 68 000 Kč. V tomto případě lze využít slevu na poplatníka, slevu na manželku a daňové zvýhodnění na vyživované děti.

Zaměstnanec č. 4

Poplatník č. 4 je zaměstnanec, který má manželku, dvě nezletilé děti a tvoří společnou domácnost. Manželka si vydělá za rok v úhrnu více než 68 000 Kč, a proto nebude možné využít slevu na manželku. Prvnímu dítěti je 10 let a druhému 5 let. U tohoto poplatníka využijeme slevu na poplatníka a daňové zvýhodnění na děti.

Zaměstnanec č. 5

Posledním poplatníkem je opět zaměstnanec, žijící ve společné domácnosti s manželkou a mají jedno dítě. Manželka má hlavní pracovní poměr, a tak si za rok vydělá více jak 68 000 Kč. Dítěti je 14 let. V tomto případě použijeme slevu na poplatníka a daňové zvýhodnění na nezletilé dítě.

5.2 Typy modelových poplatníků ze samostatné činnosti

Modelovými poplatníky jsou podnikatelé neboli OSVČ, kteří vykonávají samostatnou činnost a žijí na území České republiky. Jejich příjem se odvíjí od různých příjmů za rok 2021, a to minimální mzdy v hodnotě 182 400 Kč, mediánu mezd v částce 395 748 Kč a průměrné mzdy, která pro rok 2021 činila 444 564 Kč. Pro stanovení výdajů budou využity paušální výdaje, a to ve výši 60 % z celkových příjmů. Pro samostatnou činnost je dáno 5 případů osob samostatně výdělečně činných, které se vzájemně odlišují.

OSVČ č. 1

Prvním poplatníkem je osoba samostatně výdělečně činná, která vykonává samostatnou činnost a žije sama v domácnosti, bez manželky a bez dětí. Využívá pouze slevu na poplatníka.

OSVČ č. 2

Dalším poplatníkem je OSVČ, která žije ve společné domácnosti s manželkou, ale bez dětí. Manželka si za celý rok vydělá méně než 68 000 Kč. OSVČ může využít slevu na poplatníka a manželku.

OSVČ č. 3

Třetím poplatníkem je OSVČ, která podniká a bydlí ve společné domácnosti s manželkou a mají dvě děti. První dítě má 6 let a nastoupilo do školy a druhé dítě má jeden rok. Manželka si v úhrnu za celý rok nevydělá více jak 68 000 Kč. OSVČ využívá slevu na poplatníka, slevu na manželku a daňové zvýhodnění na dvě děti.

OSVČ č. 4

OSVČ č. 4 podniká a žije s manželkou a dvěma dětmi ve společné domácnosti. Manželka má příjmy za rok větší než 68 000 Kč, a proto nevyužijeme slevu na manželku. První nezletilé dítě má 10 let a druhému dítěti je 5 let. Zde využijeme slevu na poplatníka a daňové zvýhodnění na dvě děti.

OSVČ č. 5

Posledním poplatníkem je osoba samostatně výdělečně činná žijící s manželkou, jedním dítětem a tvoří společnou domácnost. Manželka má hlavní pracovní poměr, a tudíž má příjmy v úhrnu za rok větší než 68 000 Kč. Dítěti je 14 let. V tomto případě využijeme slevu na poplatníka a daňové zvýhodnění na nezletilé dítě.

5.3 Metodika výpočtu daně z příjmů fyzických osob

U závislé a samostatné činnosti se daň z příjmů fyzických osob vypočítá podle následujícího schématu, který je uveden v Tabulce 3.

Tabulka 3 Schéma výpočtu daňové povinnosti fyzických osob

Dílčí základ daně
+ ze závislé činnosti
+ ze samostatné činnosti
+ z kapitálového majetku
+ z nájmu
+ z ostatních příjmů
= Základ daně
- nezdanitelné části základu daně
- položky odčitatelné od základu daně
= Upravený základ daně
Základ daně zaokrouhlený na 100 Kč dolů
* sazba daně 15 %
- slevy na dani
= Daň po uplatnění slev
- daňové zvýhodnění na děti
= Daňová povinnost (daňový bonus)

Zdroj: vlastní zpracování

U modelových poplatníků ze závislé a samostatné činnosti bude daň z příjmů pro fyzické osoby vypočítána zvlášť, a to dle minimální a průměrné mzdy a mediánu mzdy.

U závislé činnosti bude postup výpočtu následující:

- zjištění dílčího základu daně ze závislé činnosti, který v našem případě tvoří minimální mzda, průměrná mzda a medián mzdy neboli hrubá mzda;
- základem daně je hrubá mzda, jelikož superhrubá mzda byla zrušena;
- odečtení nezdanitelných částí od základu daně v tomto případě nebudeme uvažovat, jelikož se jedná o nestandardní odpočty a ty jsou pro každého poplatníka dány stejnou částkou;
- zaokrouhlení základu daně na 100 Kč dolů;

- následně se vypočítá daň, jejíž sazba činí 15 % ze základu daně;
- v případě překročení 48násobku průměrné mzdy je sazba daně 23 % ze základu daně;
- následně se provede odečtení slev na dani, mezi které patří již zmíněná sleva na poplatníka nebo sleva na manželku;
- využití daňového zvýhodnění na vyživované dítě, pokud s poplatníkem žije ve společné domácnosti;
- takto zjistíme daňovou povinnost či daňový bonus;
- konečným krokem je výpočet sociálního a zdravotního pojištění zaměstnance, tento údaj je potřebný stejně jako výpočet daně pro zjištění efektivní sazby daně. Sociální a zdravotní pojištění se vypočítají z hrubé mzdy.

Zjištění daňové povinnosti u samostatné činnosti má podobný postup:

- zjištění dílčího základu daně, kde budeme vycházet z minimální mzdy, mediánu mezd a průměrné mzdy;
- stanovení příjmů a výdajů poplatníků dle paušálních výdajů, a to ve výši 60 % z příjmů, kdy výsledkem zjistíme základ daně;
- ani v tomto případě nebudeme uvažovat odečtení nezdanitelných částí od základu daně, jelikož jsou pro každého poplatníka stejné a jedná se o nestandardní odpočty;
- následuje zaokrouhlení základu daně na 100 Kč dolů;
- vypočtení daně se sazbou 15 % ze základu daně;
- v případě překročení 48násobku průměrné mzdy je sazba daně 23 % ze základu daně;
- dále se odečtou případné slevy na dani, mezi které patří např. sleva na poplatníka nebo na manželku;
- zjistíme daň po slevách a následně lze využít daňového zvýhodnění na vyživované dítě, pokud s poplatníkem žije ve společné domácnosti;
- takto zjistíme daňovou povinnost či daňový bonus;
- konečným krokem je výpočet sociálního a zdravotního pojištění poplatníka, kdy tento údaj je opět potřebný pro zjištění efektivní sazby daně, podobně jako samotný výpočet daně. Sociální a zdravotní pojištění se vypočítají z poloviny daňového základu, což je skutečný vyměřovací základ. Přičemž je nutné sledovat maximální a minimální vyměřovací základ. Maximální vyměřovací základ je ve výši 48násobku průměrné mzdy. Minimální vyměřovací základ pro zdravotní pojištění je v hodnotě poloviny průměrné měsíční mzdy. Pro rok 2021 je roční minimální vyměřovací základ

212 646 Kč. Pro sociální pojištění je hodnota minimálního vyměřovacího základu daná jednou čtvrtinou průměrné mzdy zaokrouhlená na celé Kč nahoru. Pro rok 2021 je roční minimální vyměřovací základ 106 332 Kč.

Zjištěnou daň využijeme pro výpočet efektivní sazby daně, pro který v prvním případě použijeme následující typ výpočtu:

$$\frac{\text{Daňová povinnost (daňový bonus)}}{\text{Hrubý příjem}}.$$

K výpočtu použijeme pouze daňovou povinnost a hrubý příjem poplatníků. V druhém případě aplikujeme vzorec ATRL, který spadá do mikroekonomického pohledu a obsahuje navíc zdravotní a sociální pojištění placené poplatníkem. Vzorec průměrné sazby daně z pracovních příjmů ATRL, který se v České republice vypočítá jako podíl daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti a pojistného na sociálním pojištění zaměstnance k hrubé mzdě, je následující:

$$\text{ATR}_L = \frac{\text{IT} + \text{SSC}_{\text{EE}}}{\text{TW}}.$$

Tabulka 4 Výpočet daňové povinnosti u zaměstnance č. 1

Položka/Částka v Kč	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Úhrn příjmu ze závislé činnosti	182 400	395 748	444 564
Základ daně	182 400	395 748	444 564
Základ daně zaokrouhlený na 100 Kč dolů	182 400	395 700	444 500
Daň (15 %)	27 360	59 355	66 675
- sleva na poplatníka	- 27 840	- 27 840	- 27 840
- sleva na manželku/manžela	-	-	-
Daň po uplatnění slev	0	31 515	38 835
- daňové zvýhodnění na děti	-	-	-
= Daňová povinnost (daňový bonus)	0	31 515	38 835
Sociální a zdravotní pojištění zaměstnance	20 064	43 533	48 903

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 4 ukazuje výpočet daňové povinnosti zaměstnance č. 1, který žije v domácnosti sám a uplatňuje pouze slevu na poplatníka. Z tabulky je zřejmé, že pokud má zaměstnanec příjem na úrovni minimální mzdy, má i nejnižší daňovou povinnost, která se v tomto případě rovná nule a bude odvádět i nejnižší sociální a zdravotní pojištění v hodnotě 20 064 Kč. Naopak s příjmem na úrovni průměrné mzdy dosahuje vyšší daňové povinnosti, kdy sleva na poplatníka ve výši 27 840 pouze snížila celkovou vypočtenou daň a bude odvádět nejvyšší hodnotu pojištění, a to 48 903 Kč.

Tabulka 5 Výpočet daňové povinnosti u zaměstnance č. 2

Položka/Částka v Kč	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Úhrn příjmu ze závislé činnosti	182 400	395 748	444 564
Základ daně	182 400	395 748	444 564
Základ daně zaokrouhlený na 100 Kč dolů	182 400	395 700	444 500
Daň (15 %)	27 360	59 355	66 675
- sleva na poplatníka	- 27 840	- 27 840	- 27 840
- sleva na manželku/manžela	- 24 840	- 24 840	- 24 840
Daň po uplatnění slev	0	6 675	13 995
- daňové zvýhodnění na děti	-	-	-
= Daňová povinnost (daňový bonus)	0	6 675	13 995
Sociální a zdravotní pojištění zaměstnance	20 064	43 533	48 903

Zdroj: vlastní zpracování

V Tabulce 5 vidíme výpočet daňové povinnosti u modelového zaměstnance č. 2 žijící s manželkou ve společné domácnosti a uplatňuje kromě slevy na poplatník i slevu na manželku. Opět vidíme, že nejnižší vypočtená daň, která se rovná nule je u zaměstnance s příjmem na úrovni minimální mzdy. Tento zaměstnanec bude odvádět pouze sociální a zdravotní pojištění v hodnotě 20 064 Kč. Nejvyšší daňová povinnost vychází u příjmu, která je dána průměrnou mzdou, a to 13 995 Kč. Slevy na dani takto vypočtenou daň pouze snížily. U příjmu na základě průměrné mzdy vychází nejvyšší částka sociálního a zdravotního pojištění, kterou musí zaměstnanec odvést.

Tabulka 6 Výpočet daňové povinnosti u zaměstnance č. 3

Položka/Částka v Kč	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Úhrn příjmu ze závislé činnosti	182 400	395 748	444 564
Základ daně	182 400	395 748	444 564
Základ daně zaokrouhlený na 100 Kč dolů	182 400	395 700	444 500
Daň (15 %)	27 360	59 355	66 675
- sleva na poplatníka	- 27 840	- 27 840	- 27 840
- sleva na manželku/manžela	- 24 840	- 24 840	- 24 840
Daň po uplatnění slev	0	6 675	13 995
- daňové zvýhodnění na děti	- 37 524	- 37 524	- 37 524
= Daňová povinnost (daňový bonus)	- 37 524	- 30 849	- 23 529
Sociální a zdravotní pojištění zaměstnance	20 064	43 533	48 903

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 6 představuje výpočet daňové povinnosti u zaměstnance č. 3, který žije ve společné domácnosti s manželkou a dvěma nezletilými dětmi. Uplatňuje slevu na poplatníka, manželku a může využít daňové zvýhodnění na děti. Hodnota daňového zvýhodnění na děti je součtem hodnoty na první dítě (15 204 Kč) a druhé dítě (23 320 Kč). V případě, že má zaměstnanec příjem na úrovni minimální mzdy se jeho daň po uplatnění slev na dani rovná nule. Využitím daňového zvýhodnění na děti se z daňové povinnosti stává daňový bonus, na který má zaměstnanec nárok a získá ho zpět od státu. V ostatních případech vzniká opět daňový bonus, který je dán využitím daňového zvýhodnění na děti, ale není vyšší než u minimální mzdy. To je způsobeno tím, že u příjmu na základě minimální mzdy vyšla daň po slevách nula a v ostatních případech nabývá daň kladných hodnot.

Tabulka 7 Výpočet daňové povinnosti u zaměstnance č. 4

Položka/Částka v Kč	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Úhrn příjmu ze závislé činnosti	182 400	395 748	444 564
Základ daně	182 400	395 748	444 564
Základ daně zaokrouhlený na 100 Kč dolů	182 400	395 700	444 500
Daň (15 %)	27 360	59 355	66 675
- sleva na poplatníka	- 27 840	- 27 840	- 27 840
- sleva na manželku/manžela	-	-	-
Daň po uplatnění slev	0	31 515	38 835
- daňové zvýhodnění na děti	- 37 524	- 37 524	- 37 524
= Daňová povinnost (daňový bonus)	- 37 524	- 6 009	1 311
Sociální a zdravotní pojištění zaměstnance	20 064	43 533	48 903

Zdroj: vlastní zpracování

V Tabulce 7 vidíme vypočtenou daňovou povinnost modelového zaměstnance č. 4, který bydlí s manželkou a dvěma nezletilými dětmi. Manželka má příjmy za rok větší než 68 000 Kč, a proto nemůžeme využít při výpočtu slevu na manželku, ale pouze slevu na poplatníka a daňové zvýhodnění na děti ve výši 37 524 Kč za dvě děti. Hodnota daňového zvýhodnění na dvě děti je součtem hodnoty na první dítě (15 204 Kč) a druhé dítě (23 320 Kč). Při příjmu na základě minimální mzdy se daň po uplatnění slev rovná nule a použitím daňového zvýhodnění na děti vzniká daňový bonus, který zaměstnanci náleží. U příjmu na úrovni mediánu mezd opět vzniká daňový bonus, který se zaměstnanci vrátí zpět. Jediný příjem, který dosahuje kladné daňové povinnosti je u průměrné mzdy v hodnotě 1 311 Kč. Nejnižší sociální a zdravotní pojištění odvede zaměstnanec s příjmem v hodnotě minimální mzdy ve výši 20 064 Kč a nejvyšší pojištění přísluší modelovému zaměstnanci s příjmem v hodnotě průměrné mzdy, a to 48 903 Kč.

Tabulka 8 Výpočet daňové povinnosti u zaměstnance č. 5

Položka/Částka v Kč	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Úhrn příjmu ze závislé činnosti	182 400	395 748	444 564
Základ daně	182 400	395 748	444 564
Základ daně zaokrouhlený na 100 Kč dolů	182 400	395 700	444 500
Daň (15 %)	27 360	59 355	66 675
- sleva na poplatníka	- 27 840	- 27 840	- 27 840
- sleva na manželku/manžela	-	-	-
Daň po uplatnění slev	0	31 515	38 835
- daňové zvýhodnění na děti	- 15 204	- 15 204	- 15 204
= Daňová povinnost (daňový bonus)	- 15 204	16 311	23 631
Sociální a zdravotní pojištění zaměstnance	20 064	43 533	48 903

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 8 uvádí výpočet daňové povinnosti u zaměstnance č. 5, který má manželku a jedno nezletilé dítě. Manželka je zaměstnaná na hlavní pracovní poměr a vydělá si za rok více než 68 000 Kč, a proto bude možné využít pouze slevu na poplatníka a daňové zvýhodnění na jedno dítě v hodnotě 15 204 Kč. U zaměstnance s příjmem v hodnotě minimální mzdy je daň po slevách rovna nule a při využití slevy na dítě vzniká daňový bonus. V ostatních případech vyšla daň po uplatnění slev kladně a daňové zvýhodnění na dítě pouze snížilo celkovou daňovou povinnost. Sociální a zdravotní pojištění opět vyšlo stejně jako v předešlých případech nejméně u zaměstnance s příjmem na úrovni minimální mzdy a nejvýše u zaměstnance s příjmem v hodnotě průměrné mzdy.

Poznámka k výpočtům u všech modelových zaměstnanců:

- sociální a zdravotní pojištění se u zaměstnanců s příjmem na základě minimální mzdy počítalo:
 $182\,400 * 0,065 = 11\,856$ Kč;
 $182\,400 * 0,045 = 8\,208$ Kč;
- sociální a zdravotní pojištění se u zaměstnanců s příjmem na úrovni mediánu mezd počítalo:
 $395\,748 * 0,065 = 25\,724$ Kč;
 $395\,748 * 0,045 = 17\,809$ Kč;

- sociální a zdravotní pojištění se u zaměstnanců s příjmem na úrovni průměrné mzdy počítalo:

$$444\,564 * 0,065 = 28\,897 \text{ Kč};$$

$$444\,564 * 0,045 = 20\,006 \text{ Kč}.$$

Tabulka 9 Výpočet daňové povinnosti u OSVČ č. 1

Položka/Částka v Kč	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Úhrn příjmu ze samostatné činnosti	182 400	395 748	444 564
Paušální výdaje 60 %	109 440	237 449	266 738
Základ daně	72 960	158 299	177 826
Základ daně zaokrouhlený na 100 Kč dolů	72 900	158 200	177 800
Daň (15 %)	10 935	23 730	26 670
- sleva na poplatníka	- 27 840	- 27 840	- 27 840
- sleva na manželku/manžela	-	-	-
Daň po uplatnění slev	0	0	0
- daňové zvýhodnění na děti	-	-	-
= Daňová povinnost (daňový bonus)	0	0	0
Sociální a zdravotní pojištění zaměstnance	59 757	59 757	59 757

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 9 představuje výpočet daňové povinnosti OSVČ č. 1, která podniká a žije sama. Pro zjištění daně využijeme pouze slevu na poplatníka v hodnotě 27 840 Kč. U všech typů modelových osob se daňová povinnost rovná nule. OSVČ jsou povinni zaplatit v tomto případě pouze sociální a zdravotní pojištění, které je u všech stejné, a to v hodnotě 59 757 Kč.

Tabulka 10 Výpočet daňové povinnosti u OSVČ č. 2

Položka/Částka v Kč	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Úhrn příjmu ze samostatné činnosti	182 400	395 748	444 564
Paušální výdaje 60 %	109 440	237 449	266 738
Základ daně	72 960	158 299	177 826
Základ daně zaokrouhlený na 100 Kč dolů	72 900	158 200	177 800
Daň (15 %)	10 935	23 730	26 670
- sleva na poplatníka	- 27 840	- 27 840	- 27 840
- sleva na manželku/manžela	- 24 840	- 24 840	- 24 840
Daň po uplatnění slev	0	0	0
- daňové zvýhodnění na děti	-	-	-
= Daňová povinnost (daňový bonus)	0	0	0
Sociální a zdravotní pojištění zaměstnance	59 757	59 757	59 757

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 10 ukazuje vypočtenou daňovou povinnost u OSVČ č. 2 žijící s manželkou ve společné domácnosti. Pro zjištění daně využijeme slevu na poplatníka a slevu na manželku. Z důvodu použití příslušných slev se daňová povinnost rovná nule, a to ve všech třech případech. OSVČ odvedou pouze sociální zdravotní pojištění, které je v hodnotě 59 575 Kč.

Tabulka 11 Výpočet daňové povinnosti u OSVČ č. 3

Položka/Částka v Kč	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Úhrn příjmu ze samostatné činnosti	182 400	395 748	444 564
Paušální výdaje 60 %	109 440	237 449	266 738
Základ daně	72 960	158 299	177 826
Základ daně zaokrouhlený na 100 Kč dolů	72 900	158 200	177 800
Daň (15 %)	10 935	23 730	26 670
- sleva na poplatníka	- 27 840	- 27 840	- 27 840
- sleva na manželku/manžela	- 24 840	- 24 840	- 24 840
Daň po uplatnění slev	0	0	0
- daňové zvýhodnění na děti	- 37 524	- 37 524	- 37 524
= Daňová povinnost (daňový bonus)	- 37 524	- 37 524	- 37 524
Sociální a zdravotní pojištění zaměstnance	59 757	59 757	59 757

Zdroj: vlastní zpracování

V Tabulce 11 vidíme vypočtenou daňovou povinnost u OSVČ č. 3, která žije s manželkou a dvěma nezletilými dětmi ve společné domácnosti. Pro výpočet daňové povinnosti využijeme slevu na poplatníka, slevu na manželku a daňové zvýhodnění na dvě děti. Hodnota daňového zvýhodnění na dvě děti (37 524 Kč) je součtem hodnoty na první dítě (15 204 Kč) a druhé dítě (23 320 Kč). Opět ve všech třech případech vychází daň, která se rovná nule a po použití daňového zvýhodnění na děti vychází daňový bonus, který dostanou osoby zpět od státu. Kladně vychází pouze sociální a zdravotní pojištění, které OSVČ musí zaplatit, a to v hodnotě 59 757 Kč.

Tabulka 12 Výpočet daňové povinnosti u OSVČ č. 4

Položka/Částka v Kč	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Úhrn příjmu ze samostatné činnosti	182 400	395 748	444 564
Paušální výdaje 60 %	109 440	237 449	266 738
Základ daně	72 960	158 299	177 826
Základ daně zaokrouhlený na 100 Kč dolů	72 900	158 200	177 800
Daň (15 %)	10 935	23 730	26 670
- sleva na poplatníka	- 27 840	- 27 840	- 27 840
- sleva na manželku/manžela	-	-	-
Daň po uplatnění slev	0	0	0
- daňové zvýhodnění na děti	- 37 524	- 37 524	- 37 524
= Daňová povinnost (daňový bonus)	- 37 524	- 37 524	- 37 524
Sociální a zdravotní pojištění zaměstnance	59 757	59 757	59 757

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 12 znázorňuje výpočet daňové povinnosti u OSVČ č. 4 žijící společně s manželkou a dvěma nezletilými dětmi. Manželka si vydělá v úhrnu za rok více než 68 000 Kč, a proto využijeme pouze slevu na poplatníka a daňové zvýhodnění na dvě nezletilé děti. Daňové zvýhodnění na dvě děti je součtem hodnoty na první dítě (15 204 Kč) a druhé dítě (23 320 Kč). Daň se po uplatnění slev rovná nule, a to ve všech třech případech. S využitím daňového zvýhodnění na děti vzniká daňový bonus, na který mají osoby nárok. Zaplatí pouze sociální a zdravotní pojištění, které vychází opět u všech OSVČ stejně, a to v hodnotě 59 757 Kč.

Tabulka 13 Výpočet daňové povinnosti u OSVČ č. 5

Položka/Částka v Kč	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Úhrn příjmu ze samostatné činnosti	182 400	395 748	444 564
Paušální výdaje 60 %	109 440	237 449	266 738
Základ daně	72 960	158 299	177 826
Základ daně zaokrouhlený na 100 Kč dolů	72 900	158 200	177 800
Daň (15 %)	10 935	23 730	26 670
- sleva na poplatníka	- 27 840	- 27 840	- 27 840
- sleva na manželku/manžela	-	-	-
Daň po uplatnění slev	0	0	0
- daňové zvýhodnění na děti	- 15 204	- 15 204	- 15 204
= Daňová povinnost (daňový bonus)	- 15 204	- 15 204	- 15 204
Sociální a zdravotní pojištění zaměstnance	59 757	59 757	59 757

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 13 představuje výpočet daňové povinnosti u OSVČ č. 5, která žije ve společné domácnosti s manželkou a jedním nezletilým dítětem. Manželka má hlavní pracovní poměr a vydělá si v úhrnu za rok více než 68 000 Kč, a proto využijeme pouze slevu na poplatníka a daňové zvýhodnění na jedno nezletilé dítě. Daň se opět po uplatnění slev rovná nule a díky uplatnění daňového zvýhodnění na děti vzniká daňový bonus na všech úrovních příjmů. Kladně vychází pouze sociální a zdravotní pojištění, které OSVČ musí zaplatit, a to v hodnotě 59 757 Kč.

Poznámka k výpočtu u všech modelových OSVČ:

- 60% paušální výdaje se počítaly:
 Minimální mzda: $182\,400 \cdot 0,6 = 109\,440$ Kč;
 Medián mezd: $395\,748 \cdot 0,6 = 237\,449$ Kč;
 Průměrná mzda: $444\,564 \cdot 0,6 = 266\,738$ Kč;
- sociální a zdravotní pojištění se u OSVČ s příjmem na základě minimální mzdy počítalo dle minimálního vyměřovacího základu:
 $212\,646 \cdot 0,135 = 28\,708$ Kč;
 $106\,332 \cdot 0,292 = 31\,049$ Kč;

- sociální a zdravotní pojištění se u OSVČ s příjmem na úrovni mediánu mezd počítalo dle minimálního vyměřovacího základu:
 $212\,646 * 0,135 = 28\,708$ Kč;
 $106\,332 * 0,292 = 31\,049$ Kč;
- sociální a zdravotní pojištění se u OSVČ s příjmem v hodnotě průměrné mzdy počítalo dle minimálního vyměřovacího základu:
 $212\,646 * 0,135 = 28\,708$ Kč;
 $106\,332 * 0,292 = 31\,049$ Kč.

6 Efektivní sazba daně z příjmu fyzických osob

Následující kapitola se zaměřuje na samotný výpočet efektivní daňové sazby pro modelové poplatníky, kteří se od sebe odlišují. Postup a výpočet daně z příjmu fyzických osob byl proveden v předešlé kapitole, a takto získané hodnoty použijeme pro zjištění efektivních daňových sazeb. Jak již bylo zmíněno, nejprve se zaměříme na výpočet efektivní daňové sazby, která bude zahrnovat pouze samotnou daňovou povinnost a hrubý příjem modelových poplatníků. Následně využijeme vzorec ATRL, což je vzorec průměrné sazby daně z pracovních příjmů, který zohledňuje i zdravotní a sociální pojištění placené poplatníkem.

6.1 Efektivní daňová sazba u závislé činnosti

Pro zjištění efektivní sazby daně představující skutečné zdanění využijeme následující způsob výpočtu:

$$\frac{\text{Daňová povinnost (daňový bonus)}}{\text{Hrubý příjem}}.$$

Výsledná sazba může nabývat kladných či záporných hodnot.

Efektivní daňová sazba u zaměstnance č. 1:

- Minimální mzda: $\frac{0}{182\,400} = 0$;
- Medián mezd: $\frac{31\,515}{395\,748} = 0,080$;
- Průměrná mzda: $\frac{38\,835}{444\,564} = 0,087$.

Efektivní daňová sazba u zaměstnance č. 2:

- Minimální mzda: $\frac{0}{182\,400} = 0$;
- Medián mezd: $\frac{6\,675}{395\,748} = 0,017$;
- Průměrná mzda: $\frac{38\,835}{444\,564} = 0,087$.

Efektivní daňová sazba u zaměstnance č. 3:

- Minimální mzda: $\frac{-37\,524}{182\,400} = -0,206;$
- Medián mezd: $\frac{-30\,849}{395\,748} = -0,078;$
- Průměrná mzda: $\frac{-23\,529}{444\,564} = -0,053.$

Efektivní daňová sazba u zaměstnance č. 4:

- Minimální mzda: $\frac{-37\,524}{182\,400} = -0,206;$
- Medián mezd: $\frac{-6\,009}{395\,748} = -0,015;$
- Průměrná mzda: $\frac{1\,311}{444\,564} = 0,003.$

Efektivní daňová sazba u zaměstnance č. 5:

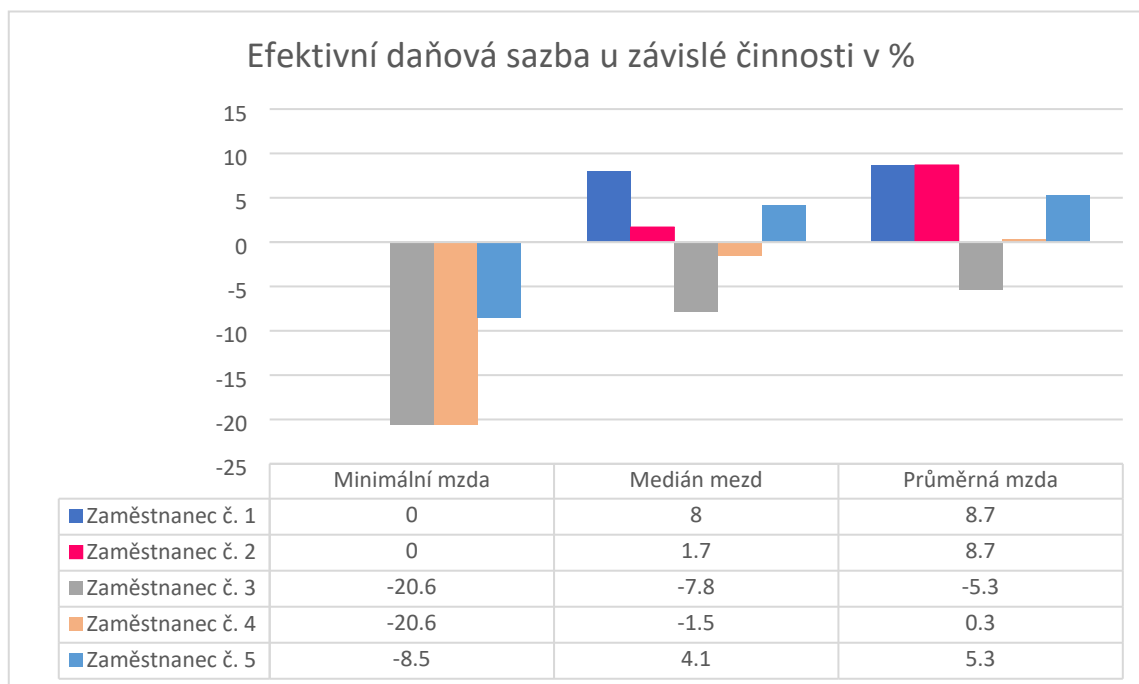
- Minimální mzda: $\frac{-15\,504}{182\,400} = -0,085;$
- Medián mezd: $\frac{16\,311}{395\,748} = 0,041;$
- Průměrná mzda: $\frac{23\,631}{444\,564} = 0,053.$

Tabulka 14 Efektivní daňová sazba u závislé činnosti v %

	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Zaměstnanec č. 1	0	8,0	8,7
Zaměstnanec č. 2	0	1,7	8,7
Zaměstnanec č. 3	- 20,6	- 7,8	- 5,3
Zaměstnanec č. 4	- 20,6	- 1,5	0,3
Zaměstnanec č. 5	- 8,5	4,1	5,3

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 5 Efektivní daňová sazba u závislé činnosti v %

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 14 a Obrázek 5 zobrazuje modelové zaměstnance dle typů příjmů a k nim vypočítanou efektivní daňovou sazbu pro závislou činnost vyjádřenou v procentech. Z výsledných sazeb je zřejmé, že hodnota s růstem mzdy roste. To znamená, jsou-li v praxi různé příjmy zdaněny stejnou sazbou ve výši 15 %, tak každý poplatník odvede ze svého příjmu jiné procento daně. Sazba rovna nule připadá zaměstnancům č. 1 a č. 2 na úrovni příjmu minimální mzdy. Nejmenší daň, a dokonce záporná připadá zaměstnancům č. 3 a č. 4 na všech úrovních příjmů, jelikož uplatňovali nejvíce slev, tedy slevu na poplatníka, slevu na manželku a daňové zvýhodnění na dvě děti. Z toho vyplývá, že čím se uplatní více slev, tím je daňová povinnost nižší, a tím i procento efektivní sazby daně. Záporná efektivní daňová sazba znamená, že z daňové povinnosti vzniká daňový bonus, na který má zaměstnanec nárok. Nejvyšší procento sazby daně připadá zaměstnanci č. 1 a č. 2 na úrovni příjmu, který je dán průměrnou mzdou. Protože první zaměstnanec žije sám a uplatnil pouze slevu na poplatníka. Druhý zaměstnanec žije s manželkou, a i když uplatnil navíc slevu na manželku, daňová povinnost se natolik nesnížila.

6.2 Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u závislé činnosti

Pro získání efektivní daňové sazby použijeme vzorec:

$$ATR_L = \frac{IT + SSC_{EE}}{TW},$$

pro který potřebujeme znát daňovou povinnost, sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnancem a hrubý příjem modelových zaměstnanců.

Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u zaměstnance č. 1:

- Minimální mzda: $\frac{0 + 20\,064}{182\,400} = 0,110;$
- Medián mezd: $\frac{31\,515 + 43\,533}{395\,748} = 0,190;$
- Průměrná mzda: $\frac{38\,835 + 48\,903}{444\,564} = 0,197.$

Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u zaměstnance č. 2:

- Minimální mzda: $\frac{0 + 20\,064}{182\,400} = 0,110;$
- Medián mezd: $\frac{6\,675 + 43\,533}{395\,748} = 0,127;$
- Průměrná mzda: $\frac{38\,835 + 48\,903}{444\,564} = 0,141.$

Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u zaměstnance č. 3:

- Minimální mzda: $\frac{-37\,524 + 20\,064}{182\,400} = -0,096;$
- Medián mezd: $\frac{-30\,849 + 43\,533}{395\,748} = 0,032;$
- Průměrná mzda: $\frac{-23\,529 + 48\,903}{444\,564} = 0,057.$

Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u zaměstnance č. 4:

- Minimální mzda: $\frac{-37\,524 + 20\,064}{182\,400} = -0,096;$
- Medián mezd: $\frac{-6\,009 + 43\,533}{395\,748} = 0,095;$
- Průměrná mzda: $\frac{1\,311 + 48\,903}{444\,564} = 0,113.$

Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u zaměstnance č. 5:

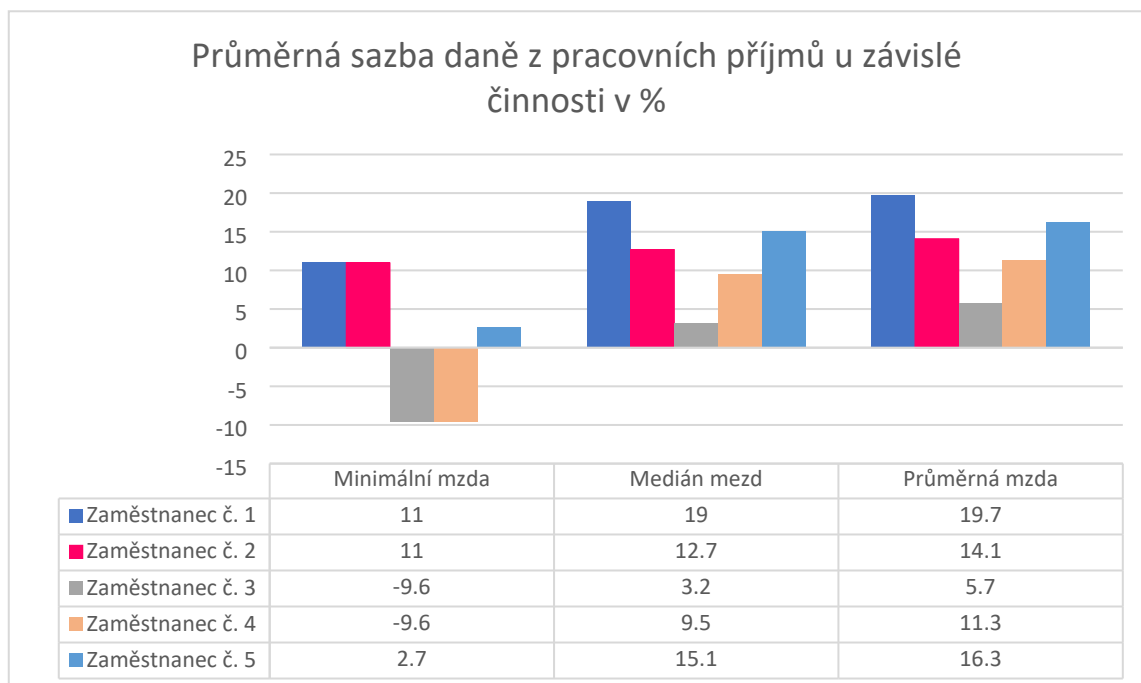
- Minimální mzda: $\frac{-15\,504 + 20\,064}{182\,400} = 0,027;$
- Medián mezd: $\frac{16\,311 + 43\,533}{395\,748} = 0,151;$
- Průměrná mzda: $\frac{23\,631 + 48\,903}{444\,564} = 0,163.$

Tabulka 15 Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u závislé činnosti v %

	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Zaměstnanec č. 1	11,0	19,0	19,7
Zaměstnanec č. 2	11,0	12,7	14,1
Zaměstnanec č. 3	- 9,6	3,2	5,7
Zaměstnanec č. 4	- 9,6	9,5	11,3
Zaměstnanec č. 5	2,7	15,1	16,3

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 6 Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u závislé činnosti v %

Zdroj: vlastní zpracování

V Tabulce 15 a na Obrázku 6 můžeme vidět rozdělené modelové zaměstnance dle typů příjmů a vypočítanou konkrétní efektivní daňovou sazbu dle vzorce ATRL pro závislou činnost vyjádřenou v procentech. Z výsledných hodnot je opět zřejmé, že sazby s růstem mzdy rostou. Jelikož poplatníci mohou mít rozdílné příjmy, a i když jsou zdaněny stejnou sazbou ve výši 15 %, každý poplatník odvede ze svého příjmu jiné procento daně. Nejmenší daň, a to dokonce záporná, připadá zaměstnanci č. 3 a č. 4, kteří mají příjmy na úrovni minimální mzdy. Celkově nejmenší daně odvedou již zmínění modeloví zaměstnanci č. 3 a č. 4 na všech úrovních příjmů. Tito zaměstnanci uplatňovali slevu na poplatníka, či manželku a daňové zvýhodnění na dvě děti. Je zřejmé, že čím více uplatňovaných slev se použije, tím je menší celková daňová povinnost i procento efektivní daňové sazby. Naopak největší efektivní sazbu daně odvede zaměstnanec č. 1 u mzdy na úrovni mediánu mezd a průměrné mzdy, jelikož žije sám a může si uplatnit pouze slevu na poplatníka, která nesníží natolik celkovou daňovou povinnost.

6.3 Efektivní sazba daně u samostatné činnosti

Ke zjištění efektivní sazby daně u samostatné činnosti znovu využijeme stejný způsob výpočtu jako u závislé činnosti, a to:

$$\frac{\text{Daňová povinnost (daňový bonus)}}{\text{Hrubý příjem}}$$

Efektivní daňová sazba u OSVČ č. 1:

- Minimální mzda: $\frac{0}{72\,960} = 0$;
- Medián mezd: $\frac{0}{158\,299} = 0$;
- Průměrná mzda: $\frac{0}{177\,826} = 0$.

Efektivní daňová sazba u OSVČ č. 2:

- Minimální mzda: $\frac{0}{72\,960} = 0$;
- Medián mezd: $\frac{0}{158\,299} = 0$;
- Průměrná mzda: $\frac{0}{177\,826} = 0$.

Efektivní daňová sazba u OSVČ č. 3:

- Minimální mzda: $\frac{-37\,524}{72\,960} = -0,514$;
- Medián mezd: $\frac{-37\,524}{158\,299} = -0,237$;
- Průměrná mzda: $\frac{-37\,524}{177\,826} = -0,211$.

Efektivní daňová sazba u OSVČ č. 4:

- Minimální mzda: $\frac{-37\,524}{72\,960} = -0,514$;
- Medián mezd: $\frac{-37\,524}{158\,299} = -0,237$;
- Průměrná mzda: $\frac{-37\,524}{177\,826} = -0,211$.

Efektivní daňová sazba u OSVČ č. 5:

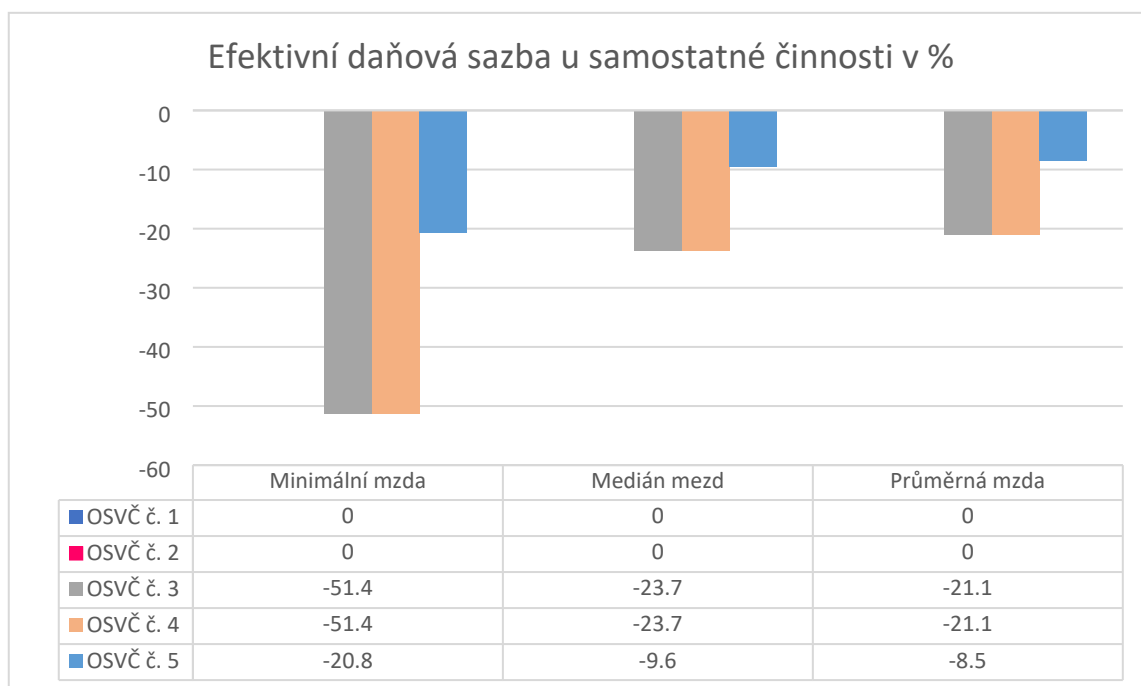
- Minimální mzda: $\frac{-15\,204}{72\,960} = -0,208$;
- Medián mezd: $\frac{-15\,204}{158\,299} = -0,096$;
- Průměrná mzda: $\frac{-15\,204}{177\,826} = -0,085$.

Tabulka 16 Efektivní daňová sazba u samostatné činnosti v %

	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
OSVČ č. 1	0	0	0
OSVČ č. 2	0	0	0
OSVČ č. 3	- 51,4	- 23,7	- 21,1
OSVČ č. 4	- 51,4	- 23,7	- 21,1
OSVČ č. 5	- 20,8	- 9,6	- 8,5

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 7 Efektivní daňová sazba u samostatné činnosti v %

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 16 a Obrázek 7 popisuje modelové OSVČ rozdělené dle typů příjmu a vypočítanou konkrétní efektivní daňovou sazbu pro samostatnou činnost vyjádřenou v procentech. Jelikož v tomto případě jsme dosud nepoužili k výpočtu zdravotní a sociální pojištění, tak procentní sazby u všech OSVČ vychází rovno nule nebo v záporných číslech. Sazby rovny nule připadají OSVČ č. 1 a č. 2. Záporné sazby připadají OSVČ č. 3, č. 4 a č. 5 z důvodu použití více slev, které celkovou daňovou povinnost sniží. U těchto osob vyšel daňový bonus, a to hlavně z důvodu použití daňového zvýhodnění na dvě děti, popřípadě jedno dítě.

6.4 Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u samostatné činnosti

Pro zjištění efektivní sazby daně ze samostatné činnosti byl využit opět vzorec průměrné sazby daně z příjmů fyzických osob, kde k výpočtu potřebujeme znát daňovou povinnost, sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnancem a hrubý příjem modelových poplatníků.

Vzorec ATRL je následující:

$$ATR_L = \frac{IT + SSC_{EE}}{TW}$$

Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u OSVČ č. 1:

- Minimální mzda: $\frac{0 + 59\,757}{72\,960} = 0,819;$
- Medián mezd: $\frac{0 + 59\,757}{158\,299} = 0,377;$
- Průměrná mzda: $\frac{0 + 59\,757}{177\,826} = 0,336.$

Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u OSVČ č. 2:

- Minimální mzda: $\frac{0 + 59\,757}{72\,960} = 0,819;$
- Medián mezd: $\frac{0 + 59\,757}{158\,299} = 0,377;$
- Průměrná mzda: $\frac{0 + 59\,757}{177\,826} = 0,336.$

Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u OSVČ č. 3:

- Minimální mzda: $\frac{-37\,524 + 59\,757}{72\,960} = 0,305;$
- Medián mezd: $\frac{-37\,524 + 59\,757}{158\,299} = 0,140;$
- Průměrná mzda: $\frac{-37\,524 + 59\,757}{177\,826} = 0,125.$

Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u OSVČ č. 4:

- Minimální mzda: $\frac{-37\,524 + 59\,757}{72\,960} = 0,305;$
- Medián mezd: $\frac{-37\,524 + 59\,757}{158\,299} = 0,140;$
- Průměrná mzda: $\frac{-37\,524 + 59\,757}{177\,826} = 0,125.$

Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u OSVČ č. 5:

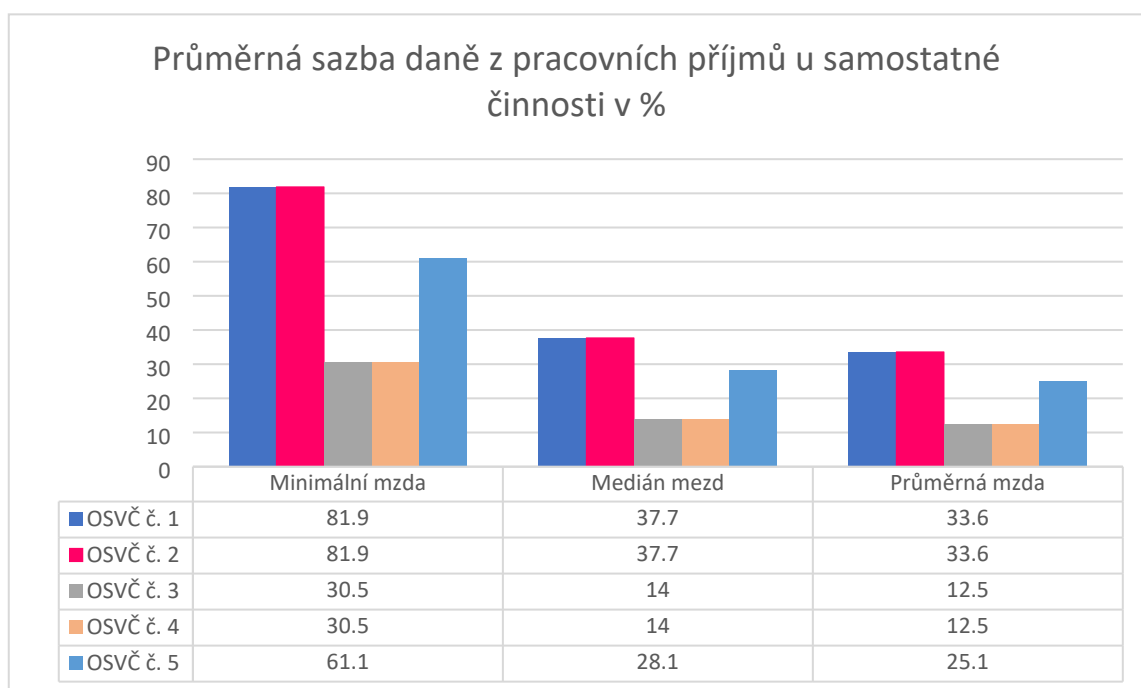
- Minimální mzda: $\frac{-15\,204 + 59\,757}{72\,960} = 0,611;$
- Medián mezd: $\frac{-15\,204 + 59\,757}{158\,299} = 0,281;$
- Průměrná mzda: $\frac{-15\,204 + 59\,757}{177\,826} = 0,251.$

Tabulka 17 Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u samostatné činnosti v %

	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
OSVČ č. 1	81,9	37,7	33,6
OSVČ č. 2	81,9	37,7	33,6
OSVČ č. 3	30,5	14,0	12,5
OSVČ č. 4	30,5	14,0	12,5
OSVČ č. 5	61,1	28,1	25,1

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 8 Průměrná sazba daně z pracovních příjmů u samostatné činnosti v %

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 17 a Obrázek 8 znázorňuje modelové poplatníky neboli osoby samostatně výdělečně činné dle typů příjmů a vypočítanou konkrétní efektivní sazbu daně dle vzorce ATRL pro samostatnou činnost vyjádřenou v procentech. Z hodnot v tabulce v tomto případě vychází, že s růstem příjmů jsou sazby nižší. Je to dáno tím, že všichni OSVČ platí stejnou hodnotu sociální a zdravotního pojištění, která byla daná minimálním vyměřovacím základem. V případě prvního a druhého OSVČ jsou hodnoty stejné, jelikož ve všech třech případech je daňová povinnost nulová a zaplatí pouze sociální a zdravotní pojištění. U těchto osob je celkové procento efektivní daňové sazby nejvyšší, jelikož mezi uplatněné slevy mohli použít pouze

slevu na poplatníka. Naopak nejmenší efektivní sazba daně připadá OSVČ č. 3 a č. 4, kteří mají příjem dle průměrné mzdy. Tyto osoby celkově odvedou nejmenší daň, jelikož uplatňovali jak slevu na poplatníka, tak slevu na manželku a daňové zvýhodnění na dvě děti. Čím více poplatníci uplatní slev, tím je zřejmé, že daňová povinnost a procentní efektivní daňová sazba bude nižší.

6.5 Srovnání efektivní sazby daně u závislé a samostatné činnosti

V následující Tabulce 18 vidíme celkové porovnání procentní efektivní sazby daně u modelových zaměstnanců a OSVČ. Jelikož jednotlivé typy zaměstnanců a OSVČ jsou totožné, například zaměstnanec č. 1 a OSVČ č. 1 žije stejným způsobem a využívají stejné slevy ke zjištění daně z příjmu fyzických osob, tak efektivní sazby daně jsou odlišné. Ve všech případech mají OSVČ oproti zaměstnancům nižší procentní efektivní daňovou sazbu a je to dáno hlavně tím, že OSVČ mají menší základ daně z důvodu využití paušálních výdajů v hodnotě 60 %, a proto je jejich daňová povinnost nižší. Celková nejvyšší procentní efektivní sazba přísluší zaměstnanci č. 1, který žije sám, a proto mohl využít jen slevu na poplatníka. Nejnižší, a dokonce záporné efektivní daňové sazby přísluší OSVČ č. 3 a č. 4, kteří díky slevám a daňovému zvýhodnění na děti dosahují daňového bonusu, na který mají nárok a získají ho zpět od státu.

Tabulka 18 Srovnání efektivní sazby daně v %

	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Zaměstnanec č. 1	0	8,0	8,7
OSVČ č. 1	0	0	0
Zaměstnanec č. 2	0	1,7	8,7
OSVČ č. 2	0	0	0
Zaměstnanec č. 3	- 20,6	- 7,8	- 5,3
OSVČ č. 3	- 51,4	- 23,7	- 21,1
Zaměstnanec č. 4	- 20,6	- 1,5	0,3
OSVČ č. 4	- 51,4	- 23,7	- 21,1
Zaměstnanec č. 5	- 8,5	4,1	5,3
OSVČ č. 5	- 20,8	- 9,6	- 8,5

Zdroj: vlastní zpracování

6.6 Srovnání průměrné sazby daně z pracovních příjmů u závislé a samostatné činnosti

V následující Tabulce 19 můžeme vidět celkové porovnání ATRL, tedy průměrné sazby daně z pracovních příjmů v procentech u modelových zaměstnanců a OSVČ. V tomto případě se u výpočtu bere v úvahu zdravotní a sociální pojištění, díky kterému jsou hodnoty sazeb vyšší než v předchozím případě, kdy jsme neuvažovali zdravotní a sociální pojištění, ale pouze daňovou povinnosti či daňový bonus. I přesto, že jsou opět jednotlivé typy zaměstnanců a OSVČ stejné, kdy například zaměstnanec č. 1 a OSVČ č. 1 žije stejným způsobem života a užívají stejné slevy na dani, tak výsledná procentní sazba je odlišná. Ve všech případech mají OSVČ vyšší procento efektivní daňové sazby než zaměstnanci, a to z důvodu, jelikož jejich sociální a zdravotní pojištění dosahuje vyšších hodnot.

Tabulka 19 Srovnání průměrné sazby daně z pracovních příjmů v %

	Minimální mzda	Medián mezd	Průměrná mzda
Zaměstnanec č. 1	11,0	19,0	19,7
OSVČ č. 1	81,9	37,7	33,6
Zaměstnanec č. 2	11,0	12,7	14,1
OSVČ č. 2	81,9	37,7	33,6
Zaměstnanec č. 3	- 9,6	3,2	5,7
OSVČ č. 3	30,5	14,0	12,5
Zaměstnanec č. 4	- 9,6	9,5	11,3
OSVČ č. 4	30,5	14,0	12,5
Zaměstnanec č. 5	2,7	15,1	16,3
OSVČ č. 5	61,1	28,1	25,1

Zdroj: vlastní zpracování

Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo srovnání efektivních daňových sazeb mezi závislou a samostatnou činností.

V teoretické části byl identifikován pojem daň z příjmu fyzických osob a efektivní sazba daně. Efektivní daňové sazby mají dva pohledy, a to makroekonomický a mikroekonomický. V této práci byl využit mikroekonomický pohled, do kterého spadá vzorec průměrné sazby daně z pracovních příjmů ATRL, který vypočítáme jako podíl daně z příjmu fyzických osob ze závislé činnosti a pojistného na sociálním pojištění poplatníka k hrubé mzdě.

Před samotným výpočtem daně z příjmu fyzických osob bylo definováno 5 typů modelových poplatníků ze závislé činnosti, kteří se označovali jako zaměstnanci a 5 typů modelových poplatníků ze samostatné činnosti označované jako osoby výdělečně činné (OSVČ). Tito poplatníci byli rozděleni podle konkrétních ročních mezd za rok 2021, a to minimální mzdy v hodnotě 182 400 Kč, mediánu mezd, který činil 395 748 Kč a průměrné mzdy v hodnotě 444 564 Kč. Jelikož zaměstnanci i OSVČ měli stejné příjmy, jejich výsledné hodnoty daňové povinnosti a hodnoty zdravotního a sociálního pojištění se výrazně odlišují. Je to dáno hlavně tím, že u OSVČ se pro získání základu daně dají použít paušální výdaje a v našem případě jsme využili 60 %. Z toho důvodu byl u OSVČ menší základ daně než u zaměstnanců a tím i samotná daňová povinnost, kde v mnohých případech dosahovala daňového bonusu. Naopak u zdravotního a sociálního pojištění byly hodnoty nižší u zaměstnanců než u OSVČ, a to z důvodu, že zaměstnanci mají menší procenta sazeb. Zaměstnanci odvádí 4,5 % zdravotního pojištění a 6,5 % sociálního pojištění ze základu daně. Osoby samostatně výdělečně činné odvádí sazby vyšší, a to 13,5 % zdravotního pojištění a 29,2 % sociálního pojištění ze základu daně. Mimo jiné je potřeba zohlednit maximální a minimální vyměřovací základ pro zdravotní a sociální pojištění. V tomto případě OSVČ nedosahovali příslušných hodnot a musel být využit minimální vyměřovací základ, který je pro zdravotní pojištění v hodnotě poloviny průměrné měsíční mzdy a pro rok 2021 je roční hodnota 212 646 Kč. U sociálního pojištění je minimální vyměřovací základ daný jednou čtvrtinou průměrné mzdy a pro rok 2021 je roční hodnota 106 332 Kč.

Pro získání efektivních daňových sazeb bylo nutné provést výpočet daně z příjmu fyzických osob pro dosažení daňové povinnosti jednotlivých modelových poplatníků. U jednotlivých modelových poplatníků byl mimo jiné proveden výpočet sociálního a zdravotního pojištění, který byl nezbytný pro jeden ze způsobů získání efektivních daňových sazeb.

Konkrétní efektivní daňové sazby byly vypočteny dvojím způsobem. V prvním případě se sazba získala podílem daňové povinnosti či daňového bonusu k hrubému příjmu. V druhém způsobu se využil vzorec ATRL, který zohledňuje navíc zdravotní a sociální pojištění.

I přesto, že jsou jednotlivé typy modelových poplatníků stejné, kdy například zaměstnanec č. 1 a OSVČ č. 1 žije stejným způsobem života a užívají stejné slevy na dani, tak v prvním způsobu byly efektivní daňové sazby ve všech případech nižší u samostatné činnosti, tedy u OSVČ než u zaměstnanců. U OSVČ byl menší základ daně z důvodu využití paušálních výdajů v hodnotě 60 %, a proto jejich daňová povinnost byla nižší, a tím i procento efektivní daňové sazby. Nejvyššího procenta efektivních daňových sazeb dosahoval zaměstnanec č.1, který žije sám a mohl využít pouze slevu na poplatníka, která mu natolik nesnížila daňovou povinnost. Je zřejmé, že čím více slev na dani se využije, tím je i celková daňová povinnost nižší.

V druhém způsobu, kdy byl využit vzorec průměrné sazby daně z pracovních příjmů ATRL, který bere v úvahu zdravotní a sociální pojištění, jsou procentní hodnoty sazeb ve všech případech vyšší než v prvním způsobu získání efektivních daňových sazeb. V tomto případě i přesto, že jsou opět jednotlivé typy modelových poplatníků stejné, kdy například zaměstnanec č.1 žije stejným způsobem jako OSVČ č.1, tak hodnoty vychází odlišně. Ve všech případech mají zaměstnanci nižší procento efektivní daňové sazby než OSVČ, a to z důvodu, že sociální a zdravotní pojištění OSVČ dosahuje vyšších hodnot, díky vyšším sazbám pojištění.

Můžeme tedy říci, že v České republice jsou poplatníci svým způsobem nejvíce zatíženi zdravotním a sociálním pojištěním, které slouží k úhradě zdravotní péče, pojistného na důchodové zabezpečení, pojistného na nemocenské pojištění či příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Přehled použité literatury

- [1] BERÁNEK, Petr. *Průvodce zákonem o daních z příjmů pro OSVČ a další poplatníky s dílčím základem v § 7*. ANAG, 2021. ISBN 978-80-7554-318-9.
- [2] BORDEN, Bradley T. *Income-Based Effective Tax Rates and Choice-of-Entity Considerations under the 2017 Tax Act*. National Tax Journal, 2018, 71.4: 613-634.
- [3] *Daně, poplatky a jiná obdobná peněžitá plnění a hazardní hry* (2.vydání studijního materiálu). [online] Praha, 2020. Dostupné z:
<https://www.mvcr.cz/sluzba/soubor/skripta-2-dane-poplatky-jopp-a-hazardni-hry-20200806-pdf.aspx>.
- [4] *Daňový klín* [online]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/tax/tax-wedge.htm>.
- [5] *Efektivní daňové sazby* [online]. Dostupné z:
https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=CTS_ETR#.
- [6] KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7598-165-3.
- [7] KUBÁTOVÁ, Květa, at al. *Strukturální distorze v daňovém systému a jejich vliv na investiční rozhodování*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-713-1.
- [8] MAAYTOVÁ, Alena. a kol. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, a.s, 2015. ISBN 978-80-247-5561-8.
- [9] MORÁVKOVÁ, Jana. *Efektivní sazba korporátní daně* [online]. Český finanční a účetní časopis, 2015. Dostupné z: <https://cfuc.vse.cz/pdfs/cfu/2015/04/05.pdf>.
- [10] MENDOZA Enrique, RAZIN Assaf, TESAR Linda. *Effective tax rates in macroeconomics. Cross country estimates of tax rates on factor incomes and consumption*. Journal of Monetary Economics, 1994.
- [11] MÜLLEROVÁ, Libuše, ŠINDELÁŘ, Michal. *Účetnictví, daně a audit v obchodních korporacích*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5806-0.

- [12] OECD: *Odvody na dani z příjmu jsou v ČR jedny z nejnižších* [online] 2021.
Dostupné z: <https://www.finance.cz/535543-srovnani-sazeb-dane-z-prijmu-ve-svete/>.
- [13] PAVEL, Jan, VÍTEK, Leoš. *Komparace daňových, pojistných a dávkových systémů ve vyspělých zemích (OECD) z hlediska jejich vlivu na odvodové zatížení nízkopříjmových domácností* [online]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/6377538-Komparace-danovych-pojistnych-a-davkovych-systemu-ve-vyspelych-zemich-oecd-z-hlediska-jejich-vlivu-na-odvodove-zatizeni-nizkoprijmovych-domacnosti.html>.
- [14] RADOSLAV, Bajus; LENKA, Hudáková-Stašová; MARIÁN, Gál. *Taxation of Income of Natural Persons in Selected EU Countries*. Mediterranean Journal of Social Sciences, 2015, 6.3 S1: 77-77.
- [15] RINDOVÁ, Iva, ROHLÍKOVÁ, Jana. *Roční zúčtování daně z příjmů ze závislé činnosti za rok 2020* (25. aktualizované vydání). ANAG, 2020. ISBN 978-80-7554-296-0.
- [16] *Superhrubá mzda a její zrušení v roce 2021* [online]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/mzda/superhruba-mzda/>.
- [17] VANČUROVÁ, Alena, LÁCHOVÁ, Lenka. *Daňový systém ČR 2016*. Praha: VOX, 2016. ISBN 978-80-87480-44-1.
- [18] VANČUROVÁ, Alena, LÁCHOVÁ, Lenka. *Daňový systém ČR 2018*. Praha: VOX, 2018. ISBN 978-80-87480-63-2.
- [19] VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů* (3. vydání). Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-7676-236-7.
- [20] VÍTEK, Leoš. *Ekonomická analýza zdanění příjmů*. 1. vyd. Praha: IREAS, 2008. ISBN 978-80-86684-50-5.

- [21] VOLKÁNOVÁ, Zdeňka, KLAZAR, Stanislav. *Daně, daňová politika a daňová teorie*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2013. ISBN 978-80-87839-07-2.
- [22] Zákon č. 586/1992, Sb., o daních z příjmů (zákon o daních z příjmů) [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586>.
- [23] *Zrušení solidární daně: Kdo bude odvádět 23% daň z příjmů?* [online]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/535624-dan-z-prijmu-23-procent/>.